

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УКРАЇНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ НАУКИ І
ТЕХНОЛОГІЙ

ВІСНИК КУРАТОРА

№ 78
(вересень)

ДНІПРО
2024

Укладач:
С. П. Лагдан

Рекомендовано Вченою радою університету
(протокол від 25.09.2024 № 2)

Вісник куратора: методичні матеріали для проведення інформаційно-просвітницької та виховної роботи [електронне видання] / укл. С. П. Лагдан; Український державний університет науки і технологій. 2024, № 78 (вересень). 51 с.

Номер присвячено українським громадським та культурним діячам: авторові пісні-гімну, що стала символом незламності українців, «Ой у лузі червона калина похилилася...» Степану Чарнецькому, життєвий і творчий шлях якого на сьогодні малодосліджений; хоровому диригенту і педагогу, Герою України Льву Венедиктову; поету, перекладачу, енциклопедисту Миколі Бажану, якого від жорстокої машини репресій урятував лише збіг обставин; письменнику, народознавцю, етнографу, ініціатору вивчення у школах та університетах народознавства Василю Скуратівському. Подано також матеріали до календарних дат жовтня: Дня захисників і захисниць України, Дня українського козацтва, Всесвітнього дня архітектора, Міжнародного дня ООН, Дня української писемності та мови.

Іл. : 15.

© Лагдан С. П., укладання, 2024
© Укр. держ. ун-т науки і технологій, 2024

ЗМІСТ

1. День захисників та захисниць України, День українського козацтва	4
2. «Ой у лузі червона калина похилилася...»: історія пісні та її автора (до дня пам'яті Степана Чарнецького)	9
3. Життя, присвячене музиці (до 100-річчя від дня народження Венедиктова Лева Миколайовича)	16
4. Всесвітній день архітектора	21
5. Невтомний трудівник літератури і науки (до 120-річчя від дня народження Бажана Миколи Платоновича)	24
6. Україна – Організація Об'єднаних Націй (до Міжнародного дня ООН)	30
7. «Духовного хліба завжди прагнула душа кожного народу» (до 85-річчя від дня народження Скуратівського Василя Тимофійовича)	39
8. День української писемності та мови	47

ДЕНЬ ЗАХИСНИКІВ ТА ЗАХИСНИЦЬ УКРАЇНИ, ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОГО КОЗАЦТВА

1 жовтня в Україні відзначають велике державне свято – День захисників і захисниць України. Воно збігається з Днем українського козацтва та великим церковним святом – Покровою Пресвятої Богородиці. До 2023 року всі три свята відзначали 14 жовтня, але зараз дата змінилася.

День захисника України відзначають із 2014 року, коли Президент України видав указ, згідно з яким і було встановлене свято в один день із православним святом Покрови Пресвятої Богородиці та Днем українського козацтва. Дату обрали не випадково: Покрова є покровителькою і захисницею українських козаків. З іконами Пресвятої та вірою в душі вони боролися за свою територію та незалежність – як українські захисники та захисниці, починаючи з 2014 року, борються з російським ворогом.

Одночасно 2014 року було скасовано указ 1999 року, згідно з яким після здобуття незалежності України 23 лютого відзначали День захисника Вітчизни, як у Росії та всіх пострадянських країнах. Але у 2014 році все змінилось: Росія розпочала війну проти України, анексувала Крим, вторглась на Донбас. Тож в Україні з'явився свій День захисника, пов'язаний із нашими козацькими традиціями, – для вшанування мужності і героїзму захисників незалежності і територіальної цілісності України, військових традицій та перемог українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу в суспільстві. Також логічно, що 23 лютого в Україні більше не відзначають, оскільки в країні-терористі РФ цей день святкують досі і використовують для військової пропаганди.

У серпні 2021 року свято було перейменовано на **День захисників і захисниць України** задля досягнення гендерної рівності, оскільки поруч із чоловіками-захисниками Україну боронять також і жінки-захисниці.

У 2023 році дата свята змінилася, оскільки Православна церква України (ПЦУ) та УГКЦ перейшли на новий календар, за яким дата Покрови зсунулася на 13 днів раніше. Згідно з указом нинішнього Президента України Володимира Зеленського, змінилися і дати двох українських державних свят, встановлених у день Покрови Пресвятої Богородиці – День захисників і захисниць України і День українського козацтва тепер відзначають 1 жовтня.

Покрова Пресвятої Богородиці – покровителька українських воїнів

В українській традиції Покрова тісно пов'язана з ідеєю захисту від ворогів. У «Літописі Руському» згадується, що князь Ярослав Мудрий віддав Київ і всю Землю Руську під покров Божої Матері. Велика кількість православних церков, побудованих у княжі і козацькі часи, були присвячені пошануванню Богородиці. Покрова Пресвятої Богородиці була одним із найголовніших свят запорозьких козаків. Історик України та дослідник Запоріжжя Дмитро Яворницький писав: «...під покровом Богородиці запорожці не боялися ні ворожого огню, ні грізної стихії, ні морської бурі». Для запорізьких козаків це свято було храмовим, адже у центрі козацької твердині завжди стояла Покровська церква. Вона була священною для кожного січовика – від її порога вони вирушали на захист рідної землі і з подякою за порятунок поверталися до неї після походів. Саме на свято Покрови козаки проводили свої ради, на яких вибирали нового гетьмана або кошового отамана. Про це писав і французький дипломат Жан-Бенуа Шерер

у праці «Аннали Малої Росії, або історії запорозьких та українських козаків», виданій 1788 р. в Парижі.

Найактивніше будівництво церков та іконописання, пов'язані з Покровою, припало на часи Гетьманщини, зокрема на гетьманування Івана Мазепи. Виник новий тип ікони – Козацька Покрова. На ній під покровом-омофором Богородиці іконописці зображали українських ієрархів, гетьманів, старшину та визначних козаків. Донині в українських музеях ікон типу Козацька Покрова вціліло лише трохи більше десятка.

Важливим в українській національній культурі є **День українського козацтва** – державне свято України, упроваджене на вшанування традицій, звичаїв, історичного значення козацтва в утвердженні української державності та його внеску в сучасний процес державотворення. Феномен козацтва сприяв виробленню такого способу життя українського етносу, який допоміг йому вижити в умовах не тільки відсутності власної держави, але й за часів тотального знищення всього національного, самотнього.

Ілля Рєпін. Запорожці пишуть листа турецькому султанові. 1891

У XVI-XVII ст. в ході боротьби з іноземними завойовниками українська народність істотно консолідувалася. Найважливішу роль відіграло при цьому виникнення особливих військових формувань – козацтва (XV століття), яке створило державу (XVI століття) зі своєрідним республіканським ладом – Запорозьку Січ, яка стала політичним оплотом українців.

Українське козацтво (як самоорганізація «вільних», не обмежених державними правовими нормами спільнот) формувалося на південних українських землях. Головною місією козаків був захист земель від нападу кримських татар, охорона торгових шляхів і захист кордонів держави. Козак в українській культурі – звичайний воїн, котрий служить своїй Батьківщині,

боронить віру, гідність та звичаї всього українського народу. Військовим та адміністративним центром козацтва на південних українських землях від середини 16 ст. до 1775 була Запорозька Січ. Це про неї Гоголь писав: «Ось вона, Січ! Ось те гніздо, звідки вилітають горді й дужі орли. Ось звідки розвивається воля й козацтво на всю Україну».

Для українського народу козаки-запорожці були й залишаються уособленням незламного національного духу, прикладом для наступних борців за незалежність.

Зростання інтересу до минулого поряд з активізацією політичного життя в Україні наприкінці 1980-х спричинили виникнення козацьких громадських утворень: Козацького земляцтва (1984), що у 1989 перетворилося на Донецький курінь українського козацтва; спортивної школи козацького мистецтва «Бойовий гопак» у м. Львові (1985); Запорізького козацького товариства «Запорозька Січ» (1990); «Козацького товариства Київщини» (1990) та ін. Влітку 1990 відбулося святкування 500-річчя від дня першої писемної згадки про українських козаків. Особливим розмахом відзначалися урочисті заходи на о. Хортиця в Запоріжжі та с. Капулівці на Січеславщині. Це дало поштовх до створення цілої низки регіональних організацій українського козацтва – Карпатська Січ (Львівщина), Поліська Січ (Житомирщина), Прикарпатська Січ (Івано-Франківщина), Кальміуська паланка (Донеччина), Буковинська Січ, Херсонський кіш, Волинська Січ, Закарпатська Січ та ін.

14.10.1991 на Всеукраїнській установчій козацькій раді було проголошено утворення єдиної загальноукраїнської громадської організації «Українське козацтво», яка об'єднала усі регіональні козацькі структури України та української діаспори. З нагоди 10-річчя початку козацького руху 16.09.2000 у м. Києві відбувся з'їзд козаків-засновників Українського козацтва. Серед інших організацій козацтва: «Спілка козацьких організацій України» (1999), «Козацтво України» (2001), громадська організація «Українське реєстрове козацтво» (2002), «Об'єднане козацтво України» (2003) та ін.

В Україні станом на 2020 рік зареєстровано близько десятка всеукраїнських громадських організацій українського козацтва та понад п'ятсот обласних, районних, міських і сільських козацьких утворень, які сукупно нараховували в своїх лавах майже 200 тисяч осіб.

15.11.2001 було прийнято положення «Про Національну програму відродження та розвитку Українського козацтва на 2002–2005 роки». Метою програми стали подальший розвиток і утвердження козацтва як громадської сили, здатної істотно впливати на процес консолідації суспільства. Вона передбачала участь українського козацтва у військово-патріотичному вихованні молоді; створенні, відродженні, відновленні та охороні заповідних

місць і об'єктів; проведення освітянських, культурно-просвітницьких заходів, науково-дослідної, пропагандистської та видавничої роботи; організацію туризму, спортивних змагань; здійснення господарської, природоохоронної та міжнародної діяльності.

До війни в День українського козацтва по всій Україні проходили традиційні заходи, концерти, фестивалі, турніри бойових мистецтв, походи на чайках, тематичні виставки, кінні походи, патріотичні заходи, тематичні уроки та лекції про українських козаків. Однією з традицій святкування стало виконання гопака, який виник на Запорозькій Січі. Козаки демонстрували через танець прийоми та сцени бою, завдяки чому мали змогу підтримувати фізичну форму в перервах між походами. В Україні засновано Міжнародну федерацію бойового гопака. 25.05.2017 Верховна Рада України визнала бойовий гопак національним видом спорту. На період дії воєнного стану масові заходи з відзначення свята заборонені.

Сьогодні День захисників і захисниць України – це свято передусім військових, які присвятили своє життя захисту країни та її суверенітету. Також це свято нескорених, свідомих громадян, які вболівають за долю нашої країни, день усіх небайдужих, які своєю професійною діяльністю, сумлінною працею, волонтерською роботою забезпечують Україні захист – економічний, гуманітарний, інформаційний. Це свято – символ визнання та вдячності всім військовим і громадянам України, які встали на її захист, усім ветеранам війни, а також волонтерам, прикордонникам, військовим медикам, санітарам та всім, хто працює на забезпечення потреб фронту.

Слава усім нашим захисникам та захисницям!

Вічна і світла пам'ять усім, хто загинув, боронячи Україну!

Матеріал подано за джерелами:

1. Коли День захисника України 2024 за новим календарем. URL: <https://www.unian.ua/lite/holidays/koli-den-zahisnika-ukrajini-v-2024-roci-data-istoriya-chi-bude-vihidniy-12756723.html>.

2. День захисника України. *Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського*. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/node/4917>.

3. День Українського козацтва. *Велика українська енциклопедія*. URL: https://vue.gov.ua/%D0%94%D0%B5%D0%BD%D1%8C_%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BE_%D0%BA%D0%BE%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%B0.

**«ОЙ У ЛУЗІ ЧЕРВОНА КАЛИНА ПОХИЛИЛАСЯ...»: ІСТОРІЯ ПІСНІ
ТА ЇЇ АВТОРА**
(до дня пам'яті Степана Чарнецького)

Автор відомої пісні-гімну українських січових стрільців «Ой у лузі червона калина похилилася...», яка стала символом незламності українців, – Степан Миколайович Чарнецький (1881–1944), «майстер жовнірської тематики», український поет, перекладач, журналіст, фейлетоніст, театральнo-музичний критик, актор, режисер, громадський діяч. Тематами, мотивами, настроями й образами його поезії співзвучні з творчістю інших учасників літературної групи «Молода муза», до якої належав поет.

«Чарнецький шляхтич і козак в одній особі, дідич і бурлака. Петроній і богеміст. Любить поезію старих дворів і блеск заржавілих мечів, і сяйво театральних квінтетів. Поезію вбачає в тихій мовчанці вечірнього села і в бурхливим шумі міського полудня. Його обличчя дуже складне. Але воно всміхається в сторону, де видно красу руко-нерукотворну», – писав романтичний портрет свого побратима письменник Богдан Лепкий.

Народився Степан Чарнецький 21 січня 1881 року в селі Шманьківці колишнього Чортківського повіту, Австро-Угорщина (нині Чортківський район Тернопільської області). Він був тринадцятою дитиною у сім'ї сільського священника. Батько величезного сімейства Микола Чарнецький був парохом (парафіяльний піп, священник) у селі протягом 1871–1882 років, мати – Владислава Екгардт, була родом із полонізованого німецького роду. Степанові навіть не виповнилося два з половиною роки, коли його батько захворів під час епідемії на тиф і помер у травні 1882 року. Важка невиліковна недуга забрала не лише священника, а й троє його синів (Станіслав, Михайло і Володимир померли на рік раніше за батька, усі разом поховані на сільському цвинтарі у Шманьківцях).

Після смерті чоловіка і призначення нового пароха мати, яка залишилася одна з десятком діточок, змушена була покинути парафіяльний будинок. Удова з дітьми переїхала до Станіслава (нині Івано-Франківськ), де тоді жив Іван, старший брат Степана. У Станіславі Степан навчався в польській народній школі. До 12 років Степан говорив польською мовою, але пізніше почав навіть робити зауваження студентам-українцям, які в побуті не

спілкувалися українською. Його племінниця зазначала, що саме він її зробив українкою. У 1898 році Степан закінчив V клас в цісарсько-королівській Вищій реальній школі м. Станіслава. Але після трагічної загибелі Івана сім'я знову була змушена переїжджати, тепер до сестри, яка проживала у Львові. Тут Степан у 1900 році закінчив VII клас, склав матуру (іспит зрілості) у Вищій реальній школі м. Львова. 4 жовтня того року почав навчатися на інженерному факультеті Вищої політехнічної школи (в наш час це Національний університет «Львівська політехніка»). Зі спогадів покійної дочки поета Олександри відомо, що «батько провчився до диплома, але диплома не захищав».

Після цього деякий час працював за спеціальністю – інженером-мостобудівником, помічником начальника дільниці на залізниці.

Проте з юних років Степана вабив світ мистецтва. Він так захопився літературою і театром, що полишив навчання в інституті. Зблизившись із літературними угрупованнями «Молода муза» та «Молода Польща», весь віддався заняттям літературою й мистецтвом. Писав поезії, новели, фейлетони під псевдонімом Тиберій Горобець, займався також редакторською роботою в українських газетах і часописах Галичини. Крім того, його вабив світ театру; із 1913 р. він був художнім керівником і режисером «Руської Бесіди» – першого українського професійного театру, що діяв у Львові з 1864 року. Писав праці з історії українського театрального мистецтва, виступав у пресі з рецензіями на театральні вистави, перекладав для українського театру п'єси та лібрето опер з німецької та польської мов. Приятелював із польським поетом Генриком Збежховським, мати якого була з українського роду Бучацьких.

Під час Першої світової війни письменник був мобілізований до війська, але за станом здоров'я звільнений від служби. Співпрацював у тогочасній пресі («Діло», «Українське слово», «Шляхи»), пізніше був референтом преси у Львівському магістраті.

У збірках поезій «В годині сумерку» (1908), «В годині задуми» (1917), «Сумні ідем» (1920) відобразив дух боротьби прогресивних сил проти реакції, показав трагічну долю галицьких селян. Степан Чарнецький щиро співчував українським воякам, яким довелося битися на різних, далеких театрах воєнних дій, а то й один проти одного по різні боки фронту за інтереси чужих для них імперій-поневолювачів – Австро-Угорської та російської. Шкодував він і цивільне населення, яке зазнало під час бойових дій лиха – зруйновані оселі та господарства, примусові депортації, біженство. Ставши свідком страшних подій Першої світової війни, поет розродився такими рядками:

Іванові

Іване без роду, Іване без долі,

*Куди не ходив ти, кого не видав?
У спеку, і стужу, у лісі і в полі
Ти гинув, а славу сусід добрий взяв...
На сербських зарінках клалась твоя сила,
На волинськiм млаці твій грiб вже присiв,
I серед Подiлля сiрiє могила,
Де впало в двобойю двох рiдних братiв...*

Поет глибоко вiдтворив трагедiю України, сини якої з Полтави і Карпат мусили загинути за iнтереси чужої iмперiї:

Ворожому вiйську

*I тебе менi жаль, сiрий сину пiвночi,
Що iдеш день i нiч, i не знаєш куди;
Ржа утоми лягла на твiй голос i очi,
I чоло вкрила тiнь недостаткiв, бiди...
I тебе взяв указ iз сiльської оселi,
Вiд розораних скиб чи буйного лану,
I голодний бредеш в дрантивенькiй шинелi
У невідомий свiт, у чужу сторону.
А там стрiне тебе гучний вистрiл гармати,
Або тихий привiт: добре кована сталь;
Кров обмиє чоло... Бiдний сiрий солдате, –
I тебе менi жаль!.. I тебе менi жаль!..*

Лiтературнi критики, аналізуючи творчий доробок Степана Чарнецького, називали його «майстром жовнiрської тематики».

I все-таки в iсторiю Степан Чарнецький увiйшов як автор пiснi «Ой у лузi червона калина», яка з часом стала неофiцiйним гiмном українцiв. Її спiвали українськi сiчовi стрiльцi, пiзніше – бiйцi Української повстанської армiї. А почалося все 1914 року, коли Степан як режисер львiвського театру «Руська бесiда» працював над постановкою трагедiї Василя Пачовського «Сонце руїни» про гетьмана Петра Дорошенка. Замість фiнальної пiснi-скарги «Чи я в лузi не калина була», поет вiршив вигадати бiльш оптимiстичний фiнал, ввiвши у драму народну пiсню «Розлилися крутi бережечки». Він переробив у нiй слова так, щоб текст краще вписувався у змiст вистави, а останнiй

куплет залишив без змін. Крім того, Степан Чарнецький доробив до пісні нову, споріднену з народною, мелодію. Завдяки виставі пісня, а особливо її остання строфа «Ой у лузі...» стала відомою.

Уже тоді він сказав пророчі слова: «Це буде сильна пісня». І не помилився. Виставу з успіхом показали в Самборі, Дрогобичі, Стрию, Чернівцях, Станіславі. За словами самого Чарнецького, «Ой у лузі...» облетіла «ціле Поділля». У серпні 1914 року в Стрию «Червону калину» вперше почув Григорій Трух – чотар (командир роти) УСС. До першої строфи «Ой у лузі...» він додав ще три, які невдовзі увійшли до гімну Українських січових стрільців («Ой, у лузі червона калина похилилася...»).

За спогадами сучасників, «де були стрільці, там була й пісня». Під час Першої світової війни пісня стала духовним гімном українців, наснажуючи вояків вірою в щасливе прийдешнє рідної держави:

*Ой у лузі червона калина похилилася,
Чогось наша славна Україна зажурилася.
А ми тую червону калину підіймемо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!*
Підхопили духовний гімн українців і вояки УПА:
*Марширують наші добровольці на кривавий лан,
Визволяти наших українців з московських кайдан.
А ми наших братів-українців визволимо,
А ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!*

Пісня стала настільки популярною, що навіть найвідоміший військово-історичний часопис, який видавали у міжвоєнному Львові, мав назву «Літопис Червоної Калини». А видавничий кооператив, заснований вояками УСС і Галицької армії, називався «Червона Калина».

А для окупантів – радянського режиму – «Ой у лузі червона калина» була небезпечною, як і сам автор Степан Чарнецький. Його ім'я протягом тривалого часу не згадували.

Час усе розставив по своїх місцях. Ім'я Степана Чарнецького повернулося з небуття, а уривок пісні було виконано у стінах Верховної Ради 24 серпня 1991 року, під час проголошення Незалежності України: «*А ми тую червону калину підіймемо, а ми нашу славу Україну, гей-гей, розвеселимо!*».

У 2014 році історія повторилася, але вже в іншому вигляді – на сході України розпочалася російсько-українська війна. Тоді пісня відродилася вдруге. А з початком російського вторгнення в Україну у 2022 р. на фоні Софії Київської піснеславень УСС виконав фронтмен гурту «Бумбокс» Андрій Хливнюк. Так він надав пісні третє дихання, зробивши її ще більш популярною. Нині «Червону калину» наспівують не тільки в Україні, а й у різних країнах світу.

Як кажуть, немає сприятливих часів для поетів. Митці не обирають час, проте здатні змінити світ на краще своїми творами. Степан Чарнецький – автор, окрім збірок поезій, прозових новел і фейлетонів «Дикий виноград» (1921), «Квіти й бодяче» (1922), з підзаголовком «Нариси й замітки з дороги життя». Видатний український поет Іван Франко поважав і цінував його талант театрального рецензента й перекладача, відомий блискучий переклад Чарнецького польською мовою Франкової ліричної мініатюри «Як почувеш вночі...». Проте була й критика від Каменяра в бік Степана й інших письменників. У 1934 році Чарнецький видав «Нарис історії українського театру в Галичині».

Сьогодні далеко не вся поетична спадщина його зібрана, вона розсипана по газетах та журналах і ще чекає свого дослідника.

Багато поезій Чарнецького стали популярними піснями, як тоді казали – шлягерами. Причому, поет, маючи й музичне обдарування, сам створював для них музику.

Степан Чарнецький був серед тих небагатьох львівських митців, які попри всі обставини – вік, політичні режими, економічне становище – намагалися вести богемний образ життя, не пристосовуючись до реалій цього світу, прагнучи бути вищими за них. У житті не раз доводилося йому скрутно. Як згадував про нього поет Петро Карманський: *«Всі дивуються, як він живе і чим живе. Та ніхто не чув ніколи, щоб він жалуввся на важкі умови існування... Є в що вдягнутися – добре, нема – обійдеться. Головне, щоби було за що випити».*

Такий спосіб життя важко сприймався його рідними, а надто дружиною, що й призвело до родинної трагедії. Степан був одружений з Іреною Поповчак, полькою за походженням. Але шлюб довго не витримав – жінка покинула його (хоча офіційно подружжя не розлучилося), а через деякий час вона наклала на себе руки – випала з вікна. Чарнецький, залишившись вдівцем у 45 років, самотужки виховав двох доньок, Емілію і Леся.

Останні роки життя Степана Чарнецького позначилися важкими хворобами, отриманими внаслідок зачадіння у власному помешканні. Він помер 2 жовтня 1944 року на 64-му році життя і був похований на Личаківському цвинтарі Львова.

Після 1939 р. Степан Чарнецький працював науковим співробітником Львівської наукової бібліотеки (сьогодні – Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаніка НАН України). 19 вересня 1941 року поет вступив до Спілки письменників.

У 1937-му Чарнецькі (Степан, його старша сестра Олена і молодша донька Леся) зачаділи у своєму львівському помешканні. Це досить серйозно відбилося на здоров'ї поета. Помер Степан Чарнецький 2 жовтня 1944 року.

Поховали великого поета і пісняка в одній могилі зі своєю нещасною дружиною 3 жовтня на Личаківському цвинтарі.

У 2005 році у Львові письменниця Надія Мориквас видала книгу «Меланхолія Степана Чарнецького», в якій прослідкувала життєвий та творчий шлях поета. До 1990 року про поета не чули навіть його земляки у рідному селі Шманьківцях, хоча до наших днів у добротному стані зберігся будинок, де народився Степан.

Уперше вчителі місцевої школи дізналися про нього від тумівців (членів Товариства української мови) з Чортківського педагогічного училища, які навесні того року приїхали, щоб посадити неподалік від церкви перші калинові кущі. Вони розповідали людям, що знали: *«У вашому селі народився автор стрілецької пісні “Ой у лузі червона калина...”, він син місцевого священника; він написав книжку про історію театру “Руська бесіда”»*.

Першим несміливим кроком повернення імені земляка була спроба місцевих учителів увести «Червону калину» до репертуару шкільного хору «Забута пісня», створеного за директора Петра Захарчука в 1990 році. Проте місцеве керівництво не радило брати пісню до репертуару.

Поступово пам'ять про забутого поета почала відроджуватися. 26 травня 1991 року, за кілька місяців до проголошення Незалежності України, у Шманьківцях відбувся перший фестиваль «Червона калина» з відкриттям пам'ятника поету: він піднімає гілки калини, що вінком сповили його постать (тернопільський скульптор – Іван Мулярчук, ініціаторка – просвітянка Надія Процьків). Тоді на урочистостях була присутня дочка поета Олександра Кучма-Чарнецька. Під час фестивалю на стадіоні з червоними прапорами вперше замайоріли синьо-жовті прапори. До 110-ї річниці від дня народження поета було висаджено 110 кущів калини.

Після перших святкувань тривалий час фестиваль не проводили. Лише в 2011 році за сприяння місцевої влади відбувся обласний фестиваль мистецтв «Червона калина». У 2016 році в його рамках було встановлено рекорд із «наймасовішого виконання стрілецького гімну України».

Рід Чарнецьких досі галузиться, адже на фестивалі «Червона калина» 2019 року вперше на шманьківську землю завітала правнучка великого поета Олеся Чайковська (з дому Кучма) разом з родиною.

Пам'ятник Степанові Чарнецькому у Шманьківцях

Матеріал подано за джерелами:

1. Іванова С. М. Степан Чарнецький: червона калина. *Всеосвіта*, 19.04.2022. URL: <https://vseosvita.ua/blogs/stepan-charnetskyi-chervona-kalina-68940.html>.

2. Нова І. Маловідомі факти з життя Степана Чарнецького. *Газета «Свобода»*, 01.06.2022. URL: https://svoboda.te.ua/malovidomi-fakty-z-zhyttya-stepana-charneczkogo/#google_vignette.

3. Осипчук Н. «Ой у лузі червона калина»: історія автора мелодії патріотичного гімну Січових стрільців Степана Чарнецького. *Україна молода. Бойова газета героїчної нації*, 29.01.2021. URL: <https://www.umoloda.kiev.ua/number/3687/164/153998/>.

4. Чарнецький Степан Миколайович. Біографія. *Бібліотека української літератури*. URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=15267>.

5. Шевелева М. Степан Чарнецький – забутий автор «Червоної калини». *Український інтерес*, 21/01/2024. URL: <https://uain.press/blogs/stepan-charneczkij-zabutyj-avtor-chervonoyi-kalyny-1156939>.

6 жовтня

ЖИТТЯ, ПРИСВЯЧЕНЕ МУЗИЦІ

(до 100-річчя від дня народження Венедиктова Лева Миколайовича)

Лев Миколайович Венедиктов (1924–2017) – член-кореспондент Національної академії мистецтв України, професор, народний артист СРСР, Герой України, лауреат Державної премії ім. Т. Г. Шевченка, лауреат Премії ім. М. В. Лисенка, лицар орденів Трудового Червоного Прапора, «Merita della Repubblica Italiana» (Італія), «За заслуги», князя Ярослава Мудрого V, IV і III ступенів, преподобного Нестора Літописця (УПЦ), володар інших державних і суспільних відзнак, видатний хоровий диригент і педагог, головний хормейстер Національного академічного театру опери та балету України ім. Т. Шевченка.

Народився 6 жовтня 1924 р. (м. Тамбов, Росія). Почав займатися музикою з шести-семи років у Борисоглібській музичній школі, пізніше – на хормейстерському відділенні Борисоглібського музичного училища. Планував піти вчитися до Мінської консерваторії по класу фортепіано. На жаль, мрії про вступ до консерваторії і кар'єру піаніста зруйнувала війна. Одягнувши в 17 років форму, хлопець у складі військового музичного ансамблю пройшов важкий воєнний шлях від гір Північного Кавказу до карельських снігів, а теплу весну 1944-го зустрів у вже мирному Києві, де їхній колектив влився до складу Ансамблю пісні і танцю Київського

військового округу (нині – Ансамбль пісні і танцю Збройних сил України). Із цим колективом, у якому Лев Миколайович працював оркестрантом, диригентом, а згодом художнім керівником, пов'язано його перші музичні досягнення й успіхи. Київ став рідним містом, де пройшло все подальше творче життя Лева Венедиктова.

Наступним етапом професійного вдосконалення було навчання на факультеті хорового диригування Київської консерваторії. Майбутнім Льва Венедиктова опікувалися видатні музиканти – педагог із фаху Григорій Гурійович Верьовка та декан Елеонора Павлівна Скрипчинська. Академічний вишкіл, творче спілкування з видатними музикантами, постійна практика в Ансамблі сформували методи і власний стиль диригентської роботи Льва Миколайовича. Його визначальними особливостями стали вимогливість, виразна техніка, вміння налагоджувати між диригентом і артистами енергетичний взаємозв'язок. У Консерваторії відбулася і доленосна зустріч Льва Венедиктова із майбутньою супутницею життя Маєю Павлівною.

Консерваторію закінчив у 1949 р. у класі Г. Верьовки. Після навчання хормейстер продовжував працювати з ансамблем, часто з успіхом виступав у різних містах.

1954–1967 рр. – хормейстер Київського театру опери та балету ім. Т. Шевченка. «Коли потрапив до театру, то відчув, ніби там і народився», – згадував Лев Миколайович. Саме оперне мистецтво з його емоційністю, експресивністю, виявленням глибокого психологізму людських почуттів дозволило Л. Венедиктову розкрити грані артистичного таланту, утілити власні професійні та духовні здобутки.

У 1967–1970 роках – диригент, із 1972 року – головний хормейстер, у 1986–1991 роках – директор Київського театру опери та балету імені Т. Г. Шевченка. За роки роботи в театрі брав участь у постановці понад 140 вистав різних композиторів, епох та стилів. І всі ці твори опромінені його творчим горінням, невтомною працею, умінням захопити й надихнути великий хоровий колектив, який завжди відчував не тільки його руку, але й душу, пульс творчого серця.

Наприкінці 1950-х і на початку 1960-х років брав участь у блискучому широкомасштабному мистецькому проєкті – постановці на сцені Київського театру всієї оперної спадщини Миколи Лисенка – від «Різдвяної ночі» та «Енеїди» до дитячої «Зими та Весни». Серед вистав, створених хормейстерським талантом Л. М. Венедиктова, – «Тарас Бульба», «Наталка Полтавка» М. Лисенка, «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського, «Приборкання непокірної» В. Шебаліна, «Захар Беркут» Б. Лятошинського, «Аскольдова могила» О. Верстовського, «Мазепа» (1991) П. Чайковського, «Аїда», «Набукко», «Макбет», «Бал-маскарад», «Реквієм» (1993) Дж. Верді, «Турандот», «Манон Леско» Дж. Пуччіні, «Фауст», «Ромео і Джульєтта»

Ш. Гуно, «Наймичка» (1984) М. Вериківського, «Гугеноти» Д. Меєрбера, «Купало» (1993) А. Вахнянина, «Джоконда» А. Понкієллі тощо. Брав участь у першому виконанні опер «Ярослав Мудрий» Г. Майбороди (1975), «На русалчин Великдень» М. Леонтовича (1977), «Прапорonosці» О. Білаша (1985).

Хор Національної опери України, створений ним, є одним із найкращих оперних хорів світу. Масштаб таланту і професіоналізму Льва Миколайовича робив його не лише видатним керівником хорового колективу. У театрі він мав незаперечний авторитет, з ним радилися солісти, його думку цінували диригенти-постановники.

Під керівництвом Льва Венедиктова хор Національної опери України виріс у яскравий творчий колектив, знаний далеко за межами України. Європейська музична критика визнає його одним з кращих оперних хорів світу, про що засвідчують рецензії на гастролі київської опери у Франції, Німеччині, Швейцарії, Іспанії, Голландії, Австрії, Бельгії, Бразилії, Японії та інших країнах.

Саме він вивів хор як самодостатню творчу одиницю театральної вистави, хоч як нелегко давалося це йому, бо ще донедавна міцно трималася традиція бачити хор допоміжною ланкою у складі вистави. Тепер хор несе на собі ще й ідейно-художнє розкриття оперного сюжету, зв'язує як вокально, так і грою різні пласти музичної драматургії. Це постійно відзначали і вітчизняні, і зарубіжні музикознавці та критики. Нема жодної рецензії на оперні постановки першого музичного театру України, де б не відзначався хор, його виразне й монументальне звучання, свіжість і чистота інтонування, дзвінкі сопрано, чудові низькі басы й теплі альти з тенорами. Домінуючу роль у цьому зіграла велика і природжена творча інтелігентність Л. М. Венедиктова, який бачив у кожному артистові не виконавця, а насамперед творчу особистість.

Робота хормейстера, та ще й керівника такого великого колективу, вимагає стратегічного художнього мислення, бачення перспективи як кожного окремого артиста, так і хору як спільного творчого організму. Адже підготовка артиста хору, навіть із вищою консерваторською освітою, введення його в репертуар забирають не менше п'яти років наполегливої праці хормейстера, індивідуальної роботи не тільки над партіями, але й над адаптацією особистості в колективну творчість. Якраз це часом і є найскладнішим, бо кожна людина прагне до індивідуалізації, а специфіка хору зумовлює злиття в єдиному виконавському пориванні. Л. М. Венедиктов прагнув не уніфікувати артистів хору, а зберегти природну красу людського голосу, вимагав цього від своїх колег, дав можливість розкритися в обширі великого класичного репертуару.

Він завжди бачив хор як самодостатній колектив, який може вирішувати найскладніші творчі проєкти. Не випадково в його репертуарі чимало хорових та ораторіальних творів («Реквієм» Дж. Верді, «Реквієм» В.-А. Моцарта, IX симфонія Л. Бетховена, «Чотири духовні пісні» Дж. Верді), акапельна програма української духовної музики XVI–XX століття, зокрема твори Бортнянського, Березовського, Лисенка, Стеценка, Рахманінова, Чеснокова, Лятошинського, Майбороди, Ревуцького, що з грандіозним успіхом показані не тільки на сцені рідного театру, а й під час зарубіжних гастролей у Франції, Швейцарії, Німеччині, Австрії тощо.

Як головний хормейстер Л. М. Венедиктов із 1972 року, плавно здійснюючи зміну виконавців, сформував чотири склади хору, забезпечивши не тільки високий рівень виконавства і традиції, але й бездоганність щоденного звучання колективу, що так важливо для збереження його форми. Усі ті болісні зміни, невідворотні під час такого процесу влиття в колектив нових голосів – прекрасних, проте без будь-якого досвіду співу саме в оперному хорі, – були абсолютно непомітними для тих, хто приходив на вистави. Хор залишався таким само чудовим, динамічним, творчо зрілим та емоційним. Певною кульмінацією концертної діяльності став своєрідний бенефіс оперного хору у 2002 році, який критики назвали подією в мистецькому житті України. Тоді прозвучали складні твори – «Чотири духовні п'єси» Дж. Верді та «Хустина» Л. Ревуцького.

З 1959 року – викладач, із 1979 року – професор Київської державної консерваторії імені П. І. Чайковського (тепер – Національна музична академія України імені П. І. Чайковського). Виховав понад 100 випускників, які зараз працюють у восьми країнах. Вони керують хорами в Америці, Канаді, Італії, Греції, Франції, Німеччині, Норвегії, Польщі. Серед випускників Л. Венедиктова – Анатолій Семенчук, Кирило Карабиць, Наталія Кречко, Микола Лисенко, Богдан Пліщ, Володимир Шейко та інші.

Помер 10 грудня 2017 року. Похований у Києві на Центральній алеї Байкового кладовища.

Нагороди:

- заслужений діяч мистецтв УРСР (1965);
- народний артист УРСР (1974);
- лауреат Державної премії України ім. Т. Шевченка (1976);
- народний артист СРСР (1979);
- Премія ім. М. В. Лисенка (1984);
- орден «Merita della Repubblica Italiana» («За заслуги перед Італійською Республікою») (Італія, 1986);
- Почесна відзнака Президента України (18 жовтня 1994) – за видатний внесок у розвиток українського музичного мистецтва, високу професійну майстерність;

- орден князя Ярослава Мудрого V ст. (8 жовтня 1999) – за визначні особисті заслуги перед Українською державою в розвитку оперного мистецтва, багаторічну плідну творчу діяльність;
- відзнака Київського міського голови «Знак Пошани» (2001);
- орден князя Ярослава Мудрого IV ст. (7 вересня 2001) – за вагомий особистий внесок у розвиток українського оперного та балетного мистецтва, високий професіоналізм;
- орден УПЦ преподобного Нестора Літописця (2004);
- Золота медаль Академії мистецтв України (2004);
- звання Герой України з врученням ордена Держави (8 жовтня 2004) – за визначний особистий внесок у розвиток української культури, збагачення національної музичної та хорової спадщини, багаторічну плідну творчу діяльність (Указ Президента України Леоніда Кучми № 1194/2004);
- Почесна грамота КМ України (10.2004);
- член-кореспондент Національної академії мистецтв України (відділення театрального мистецтва) (2005);
- орден князя Ярослава Мудрого III ст. (7 жовтня 2009) – за визначний особистий внесок у розвиток українського оперного мистецтва, високу професійну майстерність, багаторічну творчу діяльність та з нагоди 85-річчя від дня народження;
- почесний громадянин м. Києва.

Матеріал подано за джерелами:

1. Венедиктов Лев Миколайович (06.10.1924 – 10.12.2017). *Герої України*. URL: <http://www.ukrgeroes.com.ua/VenediktovLM.html>.
2. Венедиктов Лев Миколайович. *Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка*. URL: <https://knpu.gov.ua/winners/venedyktov-lev-mykolajovych/>.
3. Лев Венедиктов. Герой України, народний артист України, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, хормейстер. *Music-review Ukraine: Портал академічної музики України*. URL: <http://www.m-r.co.ua/mr/mr.nsf/0/f3e17f83459d1bb5c2257be7002ba3db?OpenDocument>.
4. Некролог / Колектив ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України. *Українське мистецтвознавство: матеріали, дослідження, рецензії. Зб. наук. праць*. Вип. 17 / гол. ред. Г. Скрипник; НАН України, ІМФЕ ім. М. Т. Рильського. Київ, 2017. URL: https://um.etnolog.org.ua/download/pdf/um_2017.pdf.

ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ АРХІТЕКТОРА

Всесвітній день архітектора відзначають у перший понеділок жовтня. Засноване свято Міжнародним союзом архітекторів (МСА) у 1985 році. На зборах МСА було вирішено щорічно святкувати всесвітній день архітектури в перший понеділок липня. У 1996 році МСА на своїй 20-ій генеральній асамблеї в Барселоні ухвалив резолюцію про перенесення святкування Всесвітнього дня архітектора на перший понеділок жовтня.

Міжнародний союз архітекторів був створений у Лондоні в 1946 році, одразу після Другої світової війни. Тоді його метою стало вирішення нагальної проблеми відновлення зруйнованих війною міст, населених пунктів і промислових підприємств. Зараз в МСА налічується близько ста національних секцій та понад мільйон архітекторів.

Всесвітній день архітектора – це професійне свято творців просторів, від знань і таланту яких залежить, наскільки гарні й зручні будуть наші квартири, офіси, медичні установи, дитячі сади й школи, торгові та розважальні центри, вокзали, аеропорти, паркові зони тощо. Архітектори розуміються на всьому, що стосується будівель, мостів і споруд: від креслень до цегли. Використовуючи інженерну точність і творчий підхід, вони будують міста, втілюють у життя сміливі проекти, дарують нам візуальну красу і комфортне життя.

Основне призначення архітектури – створення фізичного середовища для проживання людей. Однак архітектура виходить за рамки створених будівельних об'єктів. Вона є невіддільною частиною нашої культури. Архітектура показує, як люди бачать навколишній світ, а також самих себе. Стиль кожного будинку визначається його цінністю для суспільства та матеріалами, із яких він побудований. Також має значення клімат регіону. Архітектура впливає не лише на суспільство у цілому, але й на конкретну

особистість. Планування простору та дизайн приміщень впливають на настрій, продуктивність і навіть здоров'я мешканців будинку. Дослідження підтверджують, що робота у добре спланованому приміщенні приносить кращий результат, ніж у незручному офісі. Бетонні ландшафти та однотипні будинки, позбавлені найменшого натяку на уяву, викликають стрес.

Зважаючи на це, роль архітекторів у суспільстві важко переоцінити. У їх роботі наука поєднується з творчістю. Проектування будинку вимагає врахування багатьох чинників, починаючи від соціологічних та закінчуючи психологічними. Архітектори проводять роботи, пов'язані з проектуванням і зведенням споруд на початкових етапах будівництва. Архітектори мають опанувати образотворче мистецтво, креслення, математику, фізику та спеціальні дисципліни, мати такі професійні якості, як зосередженість, уважність, креативне художнє мислення.

Не варто забувати, що не тільки красиві будинки, квартири, громадські та адміністративні будівлі – заслуга представників цієї професії. Заводи, мости, гігантські переробні комбінати, одним словом, усі будівлі промислового призначення, без яких неможлива робота жодного підприємства, а значить, і нормальне життя людства, – також «їхніх рук справа».

В Україні налічується близько 14 тисяч пам'яток архітектури.

У цей день доречно згадати видатних українських архітекторів, завдяки яким сучасні українські міста набули саме такого вигляду, за який ми любимо їх усім серцем:

- Олексій Бекетов, Харків. Таланту Бекетова Харків зобов'язаний більше ніж 40 будівлями в стилях неоренесансу, модерну та неокласицизму. Проте, напевно, найвідоміший його витвір – це пам'ятник В. Н. Каразіну біля входу до Харківського університету.

- Григорій Артинов, Вінниця. Артинов – творець архітектурного обличчя Вінниці. Архітектор брав активну участь у проектуванні міста та визначних його комунікацій. Це і водонапірна вежа 1912 року, і трамвайна система, й електростанція. Міський театр, кілька будинків на головній вулиці міста Соборній, включно з розкішним готелем «Савой» – теж його проекти.

- Владислав Городецький, підприємець, мандрівник і меценат – найвідоміший архітектор України. Його Будинок з химерами, «музей з левами» НАМУ, Собор Святого Миколая в Києві, Караїмська Кенаса («Будинок актора») – найвідоміші творіння, без яких неможливо уявити столицю.

- Іван Григорович-Барський. Коли ми кажемо про козацьке бароко, маємо на увазі Григоровича-Барського. Саме йому Київ завдячує знаменитими пам'ятками: фонтан «Самсон» (1749), Покровська церква

(1766), Трапезна церква Софійського монастиря, Бурса Києво-Могилянської академії, Кирилівська церква тощо.

Цей день – гарний привід подивитися на своє місто іншими очима, розглянути будівлі та помилуватися талантом українських зодчих.

Традиційно в цей день архітектори у всьому світі збираються на конференції, на яких вони обговорюють умови і результати своєї діяльності, розглядають проблеми архітектурної освіти, влаштовують творчі дискусії. Цього дня організують виставки. Кожен рік у свята певна тематика. Цього року свято проходить під девізом «Місто – простір спільного користування».

Невичерпного натхнення, нових, сміливих проєктів, успіхів у реалізації задуманого усім причетним до свята!

Відбудуємо Україну разом!

*Миколаївська церква в
Нових Кодаках*

*Будинок органної і камерної музики
(колишня Брянська церква)*

Матеріал подано за джерелами:

<https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=237>

<https://daytoday.ua/podiya/den-arkhitektora-ta-arkhitektury/>

<https://www.work.ua/holidays/architect-day/>

<https://pol.dcz.gov.ua/anonspodiya/4-zhovtnya-den-arhitektury>

<https://jobs.ua/articles/holidays/vsesvtny-den-arhitektora-132>

<https://www.knuba.edu.ua/den-arhitektury-ukrayiny/>

НЕВТОМНИЙ ТРУДІВНИК ЛІТЕРАТУРИ І НАУКИ (до 120-річчя від дня народження Бажана Миколи Платоновича)

Микола Платонович Бажан (1904–1983) – український поет, перекладач, культуролог, енциклопедист, філософ, державний і громадський діяч, заслужений діяч науки УРСР, лауреат Державної премії УРСР ім. Т. Г. Шевченка

Його кандидатуру у 1970 році професор Омелян Прицак, завідувач відділу української літератури

Гарвардського університету, висунув на здобуття Нобелівської премії. Бажан подякував за увагу й честь і відмовився від висування. Чому?

Поет – уособлення радянської системи не був марнославним? Якоюсь мірою так. Микола Платонович мав непересічний розум і глибоко приховане від сторонніх критичне ставлення до самого себе як митця. У листі-відповіді він написав: «Я чудово розумію, ви вкладаєте в цю ініціативу більш широке, глибоке і важливе значення, ніж моя скромна особа, бажаючи цією акцією привернути увагу західноєвропейської та американської громадськості до української культури. Але не без підстав побоююсь, що моя кандидатура для цього не придатна». Про висування на Нобеля казав своєму учневі та колезі так: «Женю, не варта справа Заходу (а не заходу!!!)... Я й так доживу, без надмірної уваги і з чистою душею. Мені орденів вистачить...».

Не хотів зайвої халепи у свої 66 років? Боявся? Звісно, боявся. Микола Платонович добре пам'ятав, як пропозиція Нобелівського комітету змінила долю Бориса Пастернака. Він боявся все життя. Чого? Перш за все – свого походження. Батько – офіцер, військовий топограф. Виходець із селянської сім'ї з Полтавщини, Платон Бажан був людиною надзвичайного розуму, моральної чистоти й суворих життєвих правил. Коли його полк стояв у Кам'янці-Подільському, він зустрів українську шляхтянку Галину Поржецьку (тоді вчилася в Київській гімназії, згодом учителювала). Один із її предків, Тиміш Поржецький, поет, член Вільненської академії. Його вірші латиною, датовані 1639 роком, збереглися в бібліотеці Вільнюса. Інший предок був уніатським священником, який від Папи Римського одержав ікону-горельєф та індульгенцію – свідоцтво про відпущення гріхів усьому роду.

Зарученими Платон і Галина були п'ять років, бо для шлюбу треба було внести в офіцерську касу певну суму, яка гарантувала б сім'ї пристойне

життя. Одружилися 1902 року, прожили разом 53 роки, мали трьох дітей. Платон Артемович Бажан – учасник Першої світової війни. Останнє його звання в російській армії – підполковник. Платон Бажан був старшиною Дієвої армії УНР. З початком «великого терору» Платон Артемович зник і нелегально перебував у Криму. Мав Микола Бажан молодшого на три роки брата Валентина, якого у 1930 році заарештували у справі Української військової організації, репресували.

Рятуючись від неминучого арешту, утекла до Криму з чужим паспортом сестра Миколи Платоновича – Алла. Вона зустрічалася з популярним сатириком Юрієм Вухналем, але в листопаді 1936-го його ув'язнили, а влітку 1937-го розстріляли.

Народився Микола Бажан 9 жовтня 1904 року у місті Кам'янець-Подільський, що на Хмельниччині. В інтерв'ю він згадував: *«З дитячих літ мене оточували музика і книги. Ніколи не забуду першого дитячого потрясіння. Роки «столипінщини». Батько вийняв з-під поли томик Тараса Шевченка «Кобзар» – у той час це була заборонена література. Читав нам з матір'ю книгу вголос, а ми всі троє плакали. З раннього дитинства я любив все красиве – парки, будівлі, картини, поля, людей».*

Микола дуже любив слухати, коли йому читали, особливо українські народні казки. Йому не було й чотирьох років, як він цілком самостійно навчився читати.

У 1910 році батькову військову частину перевели до Умані, і сім'я Бажанів оселилася там надовго. Саме там минули найбільш яскраві роки юнацтва Миколи. Уманську гімназію, де він вчився, у 1918 році було перетворено в кооперативний технікум. Після його закінчення М. Бажан працював у музеї політосвіти.

Із 1921 року він – студент Київського кооперативного інституту, а потім – інституту зовнішніх відносин. Жодного не закінчив, тому не мав документів про вищу освіту. Із 1923 року почав працювати у журналістиці і друкувати свої вірші.

Із 1926 р. жив у Харкові, повернувся до Києва у 1929 р., щоб працювати редактором і сценаристом у кінематографії. Він брав участь у створенні низки фільмів, писав книжку про Олександра Довженка, редагував журнал «Кіно». Разом із колективом письменників працював на щойно побудованій Київській кінофабриці та викладав у кіноінституті. Ця плідна співпраця продовжувалася до 1934 року.

Коли відбулася розправа над Курбасом і пішов на той світ Хвильовий, Бажан був звинувачений у «відриві від радянської дійсності» та націоналізмі. Над ним, батьком і сестрою нависла загроза знищення. Залякали Бажана дві автокатастрофи, що сталися з ним одна за одною. Довелося у 1932 році

писати поему «Смерть Гамлета» («Єдина велика і справжня є людяність // Ленінська людяність класових битв!»).

На початку 1935 р. Микола Бажан потрапив у поле зору НКВС. *«Бажан відчував, що й за ним ось-ось мають прийти. Зібрав речі про всяк випадок і... понад рік щонаочі (!) спав у штанях, бо не хотів виглядати нещасним перед своїми ексекуторами – стояти в спідній білизні й безпомічно намацувати в темряві окуляри (він з дитинства недобачав). Наприкінці літа 1938-го Бажан упевнився, що інтуїція не зраджує його – він і справді стояв лише за крок до смерті»* (зі спогадів письменника Юрія Смолича).

У 1939 році на нього вже була заведена справа, у якій йшлося про причетність поета до націоналістичної «терористичної організації». Микола Платонович мав опинитися серед тих, кого поглинули Соловки і Колима. Про це згодом йому розповів Микита Хрущов. Він, зокрема, заявив, що тримав у руках список українських «ворогів», у якому значилося і прізвище Бажана. Але сталася визначна подія, яка змінила життя поета. Особисто Сталін відзначив його знаковою на той час нагородою – орденом Леніна, за переклад українською мовою однієї з величних пам'яток світової літератури – епічної поеми XII століття «Витязь у тигровій шкурі» грузинського поета Шота Руставелі. Після цього енкаведисти закрили справу на Миколу Бажана.

Сім років працював Бажан над перекладом «Витязя у тигровій шкурі». У січні 1939 року, коли Миколу Бажана замість очікуваного арешту нагородили, батько Платон Артемович повернувся до Києва, поселився разом із дружиною у квартирі, виділеній синові-орденоносцю. Галина Аркадіївна померла 6 жовтня 1955 року, Платон Артемович пережив її на десять років – помер 1966 року.

Микола Бажан мав дружину Гаїну Симонівну Коваленко й дочку Майю, з якими жив у кв. 31 будинку Роліту (робітників літератури). У 1938 році на вечорі Василя Качалова (Шверубовича) Бажан познайомився з жінкою надзвичайної вроди Ніною Лауер. У 1939 році вона стала його дружиною. У листах до неї Бажан писав, що був би нікчемним і самотнім, якби не їхня любов: «Давай одне одного ще більше берегти. Ніщо не згасло, не пройшло, все з нами: я горджуся тобою, твоєю і своєю любов'ю, бо вона запорука, ознака кращого, що є в мені і в тобі». У 1944-му Бажани оселилися в Києві на вулиці Репіна, 5 (нині – Терещенківська).

Із 1941 по 1943 рік Микола Бажан редагував фронтову газету «За Радянську Україну», яку видавали для населення тимчасово окупованих областей, і жодного дня не припиняв своєї роботи як поет та публіцист. Його вірш «Клятва», опублікований у перші тижні війни, – *«Не буде, не буде навіки Україна рабою німецьких панів»* – знали всі, хто читав українською.

Із 1943 по 1948 рік Бажан обіймав високу посаду заступника голови Ради Міністрів УРСР, але він не тільки боявся вступитися за брата, він навіть

не визнавав, що Валентин його брат. Вони жили в одному місті, не родичаючись. Із 1953 по 1959 був головою Спілки письменників України. Під час хрущовської відлиги 2 липня 1956 року він порушив перед ЦК КПУ питання про реабілітацію репресованих письменників.

Із 1958 по 1983 рік Бажан – головний і незмінний редактор «Української радянської енциклопедії». Депутат – у різний час – Верховних Рад СРСР та УРСР, найактивніший учасник багатьох громадських справ та починань, у тому числі – член редколегії «Бібліотеки поета», – він за всіх цих обов'язків та «навантажень» до останнього дня продовжував невтомно й сумлінно працювати як письменник і поет.

У 1962 році Комітет державної безпеки шукав ідеологічного цензора для збірки Ліни Костенко «Зоряний інтеграл». Павло Тичина відмовився і потім мав клопіт із неприсудженням нагород до своїх ювілеїв. Микола Бажан не відмовився, хоч потім каявся й вибачався: вивершив блискучу рецензію на роман «Маруся Чурай». Верстку книжки «Зоряний інтеграл» Ліни Костенко радянська цензура «розсипала», твори й навіть саме ім'я авторки зникли зі сторінок періодики до 1977 року.

Останні 26 років життя Бажан присвятив напруженій праці над 17-томним виданням «Української радянської енциклопедії». Згодом побачила світ шеститомна «Історія українського мистецтва», двотомна «Історія АН УРСР», перша в СРСР «Енциклопедія кібернетики», двотомний «Шевченківський словник», 26-томне видання «Історія міст і сіл України».

У друк не пішла жодна стаття без його особистого редагування. Навіть у лікарні малорухомий, тяжкохворий Микола Платонович продовжував роботу. Він схуд, але був підтягнутим, зібраним, елегантним і красивим. Помер 23 листопада 1983 році у Києві. Видатного поета і перекладача поховали на Байковому кладовищі в Києві.

Існує запис у щоденнику Олеся Гончара, зроблений ним у той день: *«Щойно дізнався: не стало Бажана. Боже, яка втрата! Яка обстupaє самотність».*

Творча спадщина

Перші вірші Миколи Бажана – «Рура-Марш» та «Аеро-марш», були надруковані 1923 року. Того ж року він познайомився та затоваришував з представниками українського футуризму – Михайлом Семенком та Гео Шкурупієм й почав публікуватися у «Жовтневому збірнику панфутуристів» під псевдонімами Нік Бажан, Панфутурист, Н. Б.

Перша збірка поезій М. Бажана під назвою «17-й патруль», у якій відображено події в Україні 1917–1920 років, вийшла у світ у 1926 році. У наступні роки одна за одною були опубліковані книжки віршів та поем: «Різьблена тінь», «Гетто в Умані», «Будівлі», «Гофманова ніч», «Дорога», «Поезії», «П'ять поезій», «Безсмертя», «Батьки й сини», «Ямби» та інші.

Вершиною його творчості у той період є велика історична поема «Сліпці», два розділи якої були надруковані в журналі «Життя і революція» у 1930–1931 роках. Цей твір залишився незавершеним, подальші два розділи – втрачено. Можливо, під тиском нищівної критики, звинувачень у націоналізмі, ідеалізмі, хуторянстві та інших «несумісних із життям хворобах і гріхах» Микола Бажан не зважився їх оприлюднити і, побоюючись арешту, спалив рукопис, як це вчинив М. Хвильовий зі своїми «Вальдшнепами».

У роки війни широкої популярності набув цикл поезій Бажана «Клятва» (1941), зокрема однойменний вірш. У 1943 році він опублікував книгу «Сталінградський зошит», а у 1944 – «Київські етюди», які були написані на основі його особистих вражень від побаченого, відчутого, пережитого і вистражданого. І сьогодні, через 8 десятиліть після зображених подій, ці вірші поета яскраво відтворюють, що тоді відбувалося: фонтани води над збуреною Волгою, напруга рукопашного бою, страшне видовище зруйнованого Києва, палаючий університет, де *«книги, як птавиці, на мокрій панелі розпачливо б'ють обгорілим крилом»*, жах пережитого в очах дітей і жінок. До історико-патріотичних творів М. Бажана тих років належить і поема «Данило Галицький» (1942). Вона, як літопис, кожним своїм гартованим двовіршем була звернута до патріотичної свідомості захисників своєї Вітчизни.

У 1950–1970-х роках М. Бажан друкує збірки поезій: «Італійські зустрічі» (1961), «Чотири розповіді про надію» (1967), «Уманські спогади» (1972), поеми «Політ крізь бурю» (1964), «Нічні роздуми старого майстра» (1976) та літературно-критичні твори.

У 1951 році Бажан став академіком АН УРСР. Останні роки життя він займався в основному видавничою справою. За його ініціативою та під його керівництвом було видано ряд енциклопедичних видань. Значення цієї праці для розвитку української культури і науки – величезне. На дев'ятий день після смерті поета-енциклопедиста Олесь Гончар зазначив: *«На цій ниві він виказав свою справді могутню творчу енергію, постав в очах народу як незрівнянний організатор науки. Тільки за це саме Україна буде йому вічно вдячна. А хіба це мало?»*.

Микола Бажан був одним із найталановитіших перекладачів свого часу. Завдяки йому українською мовою побачили світ поеми Шота Руставелі «Витязь у тигровій шкурі» (1937), Алішера Навої «Фархад і Ширін» (1947), Давида Гурамішвілі «Давитіані» (1949), вірші Ю. Словацького, Р. М. Рільке («Сонети до Орфея») тощо. Відомий поет і письменник Віталій Коротич таким чином висловився про поета: *«Життя і творчість Бажана – як брила, вмурована у незворушний мур дивного й різноманітного двадцятого століття, – без неї я не можу собі уявити цілого»*.

Ушанування пам'яті:

Бібліотека мистецтв у Києві, а також бібліотека у Солом'янському районі міста названі іменем Миколи Бажана.

Іменем Миколи Бажана названо також проспект у Києві, вулицю у Хмельницькому та у багатьох інших населених пунктах України.

У будинку, де жив Микола Бажан (Київ, Терещенківська вулиця, 5), відкрито літературно-меморіальний музей-квартиру письменника, на його фасаді у 1984 році встановлено меморіальну дошку.

У 1989 році ім'я Миколи Бажана надано видавництву «Українська радянська енциклопедія» (з 1991 р. – «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2013 року реорганізоване в Державну наукову установу «Енциклопедичне видавництво»).

Меморіальну дошку встановлено 25 жовтня 1988 року в місті Кам'янці-Подільському на будинку (вул. Лесі Українки, 28), де поет народився і провів свої перші дитячі роки.

Ім'я Миколи Бажана присвоєно середній школі № 11 м. Умань; у спеціалізованій загальноосвітній школі № 5 м. Кам'янець-Подільський відкрито музей поета.

У Кам'янець-Подільському національному університеті встановлено стипендію імені М. П. Бажана.

26 липня 2004 року монетний двір України випустив в обіг накладом 30 000 штук ювілейну монету номіналом 2 гривні із нейзильберу із зображенням М. П. Бажана.

Матеріал подано за джерелами:

1. Антонюк Н. Персона дня – Микола Бажан. Український поет, якого «канонізував» Сталін. Главком, 9 жовтня 2021 р. URL: <https://glavcom.ua/country/society/persona-dnya-mikola-bazhan-ukrajinskiy-poet-yakogo-kanonizuvav-stalin-789826.html>.

2. Дудіна Т. Микола Бажан: коротка біографія. Освіта.уа. URL: <https://osvita.ua/school/biography/91339/>.

УКРАЇНА – ОРГАНІЗАЦІЯ ОБ'ЄДНАНИХ НАЦІЙ (до Міжнародного дня ООН)

Прапор ООН

Герб ООН

Історія утворення, правова природа і членство в ООН

Організація Об'єднаних Націй (ООН) – глобальна міжнародна організація, заснована 24 жовтня 1945.

Мета діяльності організації – підтримання і зміцнення миру й міжнародної безпеки та розвиток співробітництва між державами світу. Члени-засновники – 51 держава (в т. ч. Україна).

На сьогодні членами ООН є 193 держава. Західна Сахара та інші маленькі держави не приєдналися до ООН через їх невизнання. Організація фінансується з обов'язкових та добровільних внесків від своїх держав-членів. Офіційні мови: арабська, китайська, англійська, французька, російська та іспанська.

ООН пройшла довгий шлях, перш ніж стати такою, якою ми її знаємо сьогодні. Певним прототипом ООН була Ліга Націй, створена лідерами Європи, котрі тільки-но завершили Першу світову війну та поділили сфери впливу у світі. Підписання Версальського мирного договору у червні 1919 року фактично ознаменувало собою заснування Ліги Націй. Однак із часом виявилось, що Ліга не має ані сили, ані готовності запобігти Другій світовій війні. Розпочалася Друга світова, і після неї Європа, навчена попереднім невдалим досвідом, створює ООН. Організація стала для світу своєрідною гарантією, що тепер війни не буде, бо її можна попередити, якщо всі країни перебуватимуть у співдружності.

Ще протягом Другої світової війни найсильніші країни світу замислилися над створенням органу, що стосувався б усіх держав загалом і кожної окремо. Так, 1 січня 1942 року президент США Франклін Рузвельт запропонував назвати майбутню організацію Об'єднаними Націями. Того ж дня США, Об'єднане Королівство, СРСР і Китай підписали «Декларацію

Об'єднаних Націй». Наступного дня її підписали ще 22 країни. Так держави «домовилися» завершити війну максимально швидко та не укласти сепаратного миру. Через два роки війна завершилася, і 24 жовтня 1945 року на світовій арені офіційно виникла нова організація – ООН.

Це був рік закінчення Другої світової війни, смерть нацистської Німеччини, а разом з нею – відхід від політики ксенофобії, антисемітизму та расизму. Війна зруйнувала не одну країну, забрала життя мільйонів. Світу потрібно було оговтатися після цього, він потребував змін на краще. А зміни можливі, якщо небайдужі об'єднуюватимуться і робитимуть усе, що можуть, заради миру.

Цілі ООН викладені у ст. 1 Статуту:

1) підтримувати міжнародний мир і безпеку та з цією метою вживати ефективні колективні заходи для запобігання або усунення загрози миру, а також придушення актів агресії чи інших порушень миру, здійснювати мирними засобами, у згоді з принципами справедливості й міжнародного права, владнання або вирішення міжнародних спорів або ситуацій, що можуть привести до порушення миру;

2) розвивати дружні стосунки між націями на основі поваги принципу рівноправності й самовизначення народів, а також вживати інші відповідні заходи для зміцнення загального миру;

3) здійснювати міжнародне співробітництво у вирішенні міжнародних проблем економічного, соціального, культурного та гуманітарного характеру та в заохоченні й розвитку поваги до прав людини й основних свобод, незважаючи на раси, статі, мови і релігії;

4) бути центром для узгодження націй у досягненні цих загальних цілей.

Згідно зі ст. 2 Статуту, для досягнення зазначених цілей Організація та її члени діють відповідно до таких принципів:

- суверенна рівність усіх членів Організації;
- сумлінне виконання узятих на себе зобов'язань;
- вирішення міжнародних спорів мирними засобами таким чином, щоб не піддавати загрози міжнародний мир і безпеку;
- утримання в міжнародних відносинах від погрози силою або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і будь-яким іншим способом, не сумісним з цілями ООН;
- надання ООН її членами всілякої допомоги в усіх діях, що здійснюються нею відповідно до Статуту;
- забезпечення того, щоб держави, що не є членами ООН, діяли відповідно до принципів Статуту;
- невтручання ООН у справи, що входять до внутрішньої компетенції будь-якої держави.

Головними органами ООН є Генеральна Асамблея, Рада Безпеки, Економічна та Соціальна Рада, Рада з Опіки, Міжнародний Суд і Секретаріат.

Генеральна Асамблея ООН (ГА ООН) – сесійний орган, у якому представлені всі держави-члени. ГА є форумом для обговорення всього спектру міжнародних питань, викладених у Статуті. Хоча її рішення носять рекомендаційний характер, вони мають вагомий морально-політичний авторитет. Асамблея збирається на чергову щорічну сесію в період з вересня по грудень. Кожна держава може бути представлена в ній делегацією щонайбільше з п'яти осіб. Одна держава-член організації має в Генеральній Асамблеї один голос. Окрім чергових сесій, ГА може скликати спеціальні сесії з питань загрози миру, порушення миру або за актами агресії на вимогу Ради безпеки ООН чи більшості членів ООН протягом 24 годин з моменту отримання Генеральним секретарем такої вимоги. Рішення з важливих питань ухвалюють не менше ніж 2/3 присутніх держав і тих, що беруть участь у голосуванні.

Рада Безпеки (РБ) є найважливішим постійно діючим органом, на який покладено головне завдання – підтримання міжнародного миру і безпеки. До складу РБ входять п'ять постійних членів (Росія, США, Великобританія, Франція і Китай) і десять непостійних членів, обраних відповідно до принципу справедливого географічного представництва строком на два роки без права негайного переобрання. У роботі РБ можуть брати участь (без права голосу) й інші держави-члени ООН. РБ розслідує будь-який спір чи будь-яку ситуацію, яка може спричинити міжнародні зіткнення чи викликати спір, що загрожує підтримці міжнародного миру і безпеки; застосовує примусові заходи до держав, які порушують міжнародний мир і безпеку; може відправити миротворців у регіони, де збройний конфлікт недавно припинився або тимчасово зупинився, щоб забезпечити дотримання умов мирних угод.

Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОП), до складу якої входить 54 учасники, яких обирає Генеральна Асамблея, відповідає за співпрацю між країнами щодо економічних і соціальних питань. ЕКОСОП проводить дослідження, складає доповіді, розробляє рекомендації з міжнародних проблем в економічній і соціальній сферах Генеральній Асамблеї, членам Організації та зацікавленим спеціалізованим установам.

Рада з Опіки як орган ООН, на який покладено завдання спостереження за управлінням територіями, що були колоніями, формально припинила своє існування у листопаді 1994 р. Тоді остання з 11 таких територій, над якими була встановлена опіка, Палаї (група островів у Мікронезії), отримала незалежність і наступного місяця стала країною-членом ООН.

Міжнародний Суд – головний судовий орган ООН, до юрисдикції якого належать усі питання, передбачені Статутом ООН, чинними договорами і

конвенціями. Цей орган складається з 15 суддів, яких окремо обирають Генеральна Асамблея і Рада Безпеки на 9 років. Місцезнаходження Суду – Гаага (Нідерланди). Країни-члени можуть передавати на розгляд Міжнародного Суду справи про прикордонні суперечки, право на рибну ловлю, право на корисні копалини та інші спірні питання. ГА або РБ можуть консультиватися з Міжнародним Судом із будь-якого питання.

Секретаріат – адміністративний орган ООН. Робота Секретаріату передбачає: керівництво операціями з підтримування миру; організацію міжнародних конференцій із проблем світового значення; підготовку оглядів світових економічних та соціальних тенденцій і проблем; здійснення досліджень; перекладання виступів, документів; забезпечення світових засобів масової інформації відомостями про діяльність ООН. Персонал Секретаріату налічує 15 тис. співробітників із більш ніж 170 країн, що працюють як у центральних установах у Нью-Йорку, так і у відділеннях по всьому світу.

Секретаріат очолює Генеральний секретар, якого призначає Генеральна Асамблея за рекомендацією Ради Безпеки. Із січня 2017 р. цю посаду обіймає Антоніо Гутерріш.

Україна й ООН – від заснування до сьогоднішніх днів

Будучи ще в складі СРСР, українська делегація брала найактивнішу участь у формуванні ООН. Україну можна назвати зразковим членом ООН.

Жодна інша країна світу не зробила для безпеки на планеті більше, ніж Україна, яка відмовилася від ядерного арсеналу. Цей крок став конкретним підтвердженням щирої відданості України миру і безпеці на планеті.

1945 – Делегація України бере активну участь у розробці статуту організації. Глава української делегації Дмитро Мануїльський очолив перший комітет, який розробляв преамбулу статуту ООН і перший розділ.

1948 – Україна вперше стає непостійним членом Ради безпеки ООН.

1992 – Україна в ООН стає одним з основних учасників миротворчих операцій по всій земній кулі. Здобувши незалежність у 1991 році, українська держава поступово позбавляється від нальоту тоталітаризму в зовнішній політиці. В цьому ж році Україна підписує рамкову конвенцію ООН про зміну клімату.

1993 – Перша велика перемога української дипломатії після здобуття незалежності. 9 липня 1993 року парламент Росії прийняв рішення про те, що Севастополь належить РФ і повинен бути повернений. Україна ініціювала екстрене засідання Радбезу ООН з цього питання і 20 липня 1993 року РБ ООН визнав рішення російської Думи незаконним і таким, що порушує міжнародні договори. Москві довелося поступитися – як виявилось, тимчасово.

1994 – Україна приєдналася до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Офіційний Київ закликав до повної ліквідації цієї зброї на Землі, одночасно відмовившись від третього за розміром ядерного потенціалу. В цьому ж році Україна виступила ініціатором конвенції з безпеки персоналу ООН.

1997 – Міністр закордонних справ України Геннадій Удовенко – голова 52-ї сесії Генасамблеї ООН. Саме 52-я сесія увійшла в історію як «сесія реформ», коли була прийнята всеосяжна програма реформування організації, запропонована генсеком Кофі Аннаном.

1999 – Україна приєдналася до миротворчої місії в Косово. Роком пізніше — до місії в Конго.

2002 – Генеральна асамблея ООН схвалює ініціативу України оголосити 29 травня міжнародним днем миротворців ООН. У 2003 році Україна ініціює декларацію про прихильність боротьбі з ВІЛ / СНІД.

2004 – Україна починає брати участь в місії ООН в Ліберії і приєдналася до Кіотського протоколу.

2006, 2008 – Україна — член ради ООН з прав людини.

2009 – Україна приєднується до місії в Кот-д’Івуарі.

2014 – Російсько-українська війна. Росія анексувала український Крим і розв’язала бійню в Донбасі. Генеральна асамблея ООН приймає резолюцію 68/262, в якій підтверджує недоторканність територіальної цілісності України.

2015 – Україна знову претендує на статус непостійного члена Ради безпеки ООН. Для офіційного Києва це можливість відстоювати в організації свої національні інтереси, серед яких, наприклад, питання залучення миротворців для встановлення миру в Донбасі.

Про високий авторитет нашої держави в ООН свідчить її неодноразове обрання до Ради Безпеки ООН – органу, на який країнами-членами ООН покладено головну відповідальність за підтримання міжнародного миру та безпеки (1948–1949, 1984–1985, 2000–2001, 2016–2017 рр.).

Україна надає виключного значення питанню зміцнення ООН як центру багатосторонніх зусиль у вирішенні складних викликів. Україна виходить із необхідності належної реалізації Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 р., подальшого реформування ООН, підвищення ефективності її діяльності, забезпечення реформи РБ ООН, посилення ролі ГА ООН.

В умовах агресії РФ проти України вкрай важливе політичне та міжнародно-правове значення мало схвалення Генасамблеєю ООН резолюцій 68/262 «Територіальна цілісність України» (27.03.2014), 71/205, 72/190, 73/263 і 74/168, 75/192 «Ситуація із правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна» (19.12.2016, 19.12.2017, 22.12.2018 і 18.12.2019, 16.12.2020), та 73/194 і 74/17, 75/29 «Проблема

мілітаризації Автономної Республіки Крим та м. Севастополь, Україна, а також частин Чорного та Азовського морів» (17.12.2018, 09.12.2019, 07.12.2020).

Україна є активним учасником діяльності органів системи ООН у сфері прав людини, стороною всіх основних документів ООН з прав людини, включаючи Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права, Факультативні протоколи до них та Міжнародну конвенцію з ліквідації всіх форм расової дискримінації.

Із березня 2014 р. в Україні діє Моніторингова місія ООН у галузі прав людини, що фіксує правозахисні наслідки російської агресії.

Як активний прихильник гендерної рівності, поліпшення становища жінок, подолання гендерних стереотипів, Україна бере участь у більшості заходів ООН з цієї проблематики, зокрема в регулярних дебатах РБ ООН з тематики «Жінки, мир, безпека», виконує Конвенцію ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок шляхом виконання національних програм та проєктів у цій сфері.

Україна бере активну участь у міжнародній співпраці зі сталого розвитку, спрямованій на комплексне вирішення завдань охорони довкілля, соціального розвитку та економічного зростання на глобальному, регіональному та національному рівнях.

Наша країна отримує технічну, консультативну та фінансову допомогу спеціалізованих установ ООН, її фондів та програм, зокрема, у сферах демократичного врядування, подолання бідності, досягнення національних Цілей сталого розвитку, підтримки державного управління, боротьби з ВІЛ/СНІД та іншими тяжкими хворобами, захисту довкілля.

У контексті негативних гуманітарних наслідків агресії РФ проти України та діяльності незаконних збройних формувань на сході нашої держави значно посилилася співпраця між Україною та ООН у галузі гуманітарної допомоги з боку органів оперативної діяльності системи ООН: Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ), Управління з координації гуманітарних питань ООН (УКГП), Програма розвитку ООН (ПРООН), Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), Фонд ООН у галузі народонаселення (англ. UNFPA, укр. ЮНФПА), Дитячий фонд ООН (англ. United Nations Children's Fund, UNICEF, укр. ЮНІСЕФ) та ін.

Починаючи з квітня 2014 р. організації системи ООН щороку реалізують в Україні плани гуманітарного реагування, проєкти, основну увагу в яких акцентовано на гуманітарній ситуації на тимчасово окупованих територіях та вздовж «лінії зіткнення».

Активною є електоральна діяльність нашої держави в ООН. Так, Україну сім разів обирали членом Економічної і Соціальної Ради (ЕКОСОР) та чотири – членом Ради ООН з прав людини. Також Україна номінована до ЕКОСОР на період 2026–2028 рр. та до Ради ООН з прав людини на 2027–2029 рр. У 2020 році Постійного представника України обрано віцепредседом ЕКОСОР на період 2020–2021. У 2022 році Постійного представника України обрано віцепредседом Бюро виконавчої ради ООН–Жінки, а у 2023 році – головою, а також віцепредседом Бюро виконавчої ради ПРООН/ЮНФПА/ЮНОПС у 2023 році. Крім того, Україна входить до складу Бюро Комісії ООН зі статусу жінок на її 69 сесії.

На сьогодні Україна входить/обрана до складу таких органів ООН, як Комісія з народонаселення та розвитку (2021–2024 рр.), Комісія ООН з права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ, 2019–2025 рр.), Комісія ООН з соціального розвитку (період 2023–2027 рр.), Група експертів з міжнародного обліку та фінансової звітності (2022–2024 рр.), Виконавча рада ООН–Жінки (2022–2024 рр.), Виконавча рада Програми розвитку ООН, Фонду народонаселення ООН, Управління ООН з обслуговування проєктів (ПРООН / ЮНФПА / ЮНОПС, 2022–2024 рр.), Комітет ООН з внесків (2022–2024 рр.), Комісія ООН зі статусу жінок (2023–2027 рр.), Постійний форум ООН з питань корінних народів (2023–2025 рр.) та представлена в Міжнародному трибуналі з морського права (2020–2029 рр.).

Ефективність діяльності ООН

79 років тому Організація Об'єднаних Націй була створена передусім для підтримки міжнародного миру та безпеки. Але сьогодні Україна та ціла низка інших держав все ще потерпають від конфліктів, тому питань щодо ефективності організації з'являється все більше.

За словами генерального секретаря ООН Антоніо Гутерріша, організація дозволила «уникнути напасті Третьої світової війни, якої багато хто боявся». Однак організація вже не один рік стає об'єктом критики через низку причин: численних конфліктів, зростаючої політичної напруги, коронавірусної пандемії та економічних труднощів, голоду й бідності. Постає дедалі більше запитань щодо ефективності і, головне, актуальності ролі організації.

«ООН втратила можливість відіграти роль, для якої вона, власне, створювалася: для запобігання війн, агресії, окупації», – заявив постійний представник України при ООН Сергій Кислиця, на думку якого організація не зробила все можливе для того, щоб запобігти анексії Росією українського Криму в 2014 році.

«Оцінка ефективності ООН сьогодні залежить від конкретної сфери діяльності організації, – пояснив експерт з міжнародної політики Українського інституту майбутнього Ілія Куса. – У деяких аспектах ООН є ефективною, у деяких – абсолютно неефективною, а в інших – стала

пасивною». Найбільш ефективною, на його думку, ООН є в гуманітарних питаннях та діяльності, що пов'язана з моніторингом, статистичними розрахунками, продовольчою безпекою тощо. Найменш ефективними, на думку фахівця, є питання, пов'язані із безпекою. «На жаль, організація виявилася неефективною у цьому напрямку, переважно через політизацію процесу, – говорить Куса. – На мою думку, ООН від самого початку була задумана слабкою у цих питаннях».

Генеральна Асамблея, куди входить 193 члени, є головним дорадчим, політичним та представницьким органом ООН. Але за Статутом саме Рада безпеки несе головну відповідальність за підтримку міжнародного миру та безпеки. Усі держави-члени зобов'язані виконувати рішення Ради, яка має повноваження вводити економічні санкції і може схвалювати застосування військової сили.

Постійні члени Ради Безпеки ООН – переможці Другої світової війни – Велика Британія, Китай, Франція, Росія та Сполучені Штати – мають право вето на будь-яке рішення.

Баланс сил у Раді Безпеки не дозволяє вирішувати безпекові питання окремо від політичних інтересів окремих гравців, зауважує Куса. Це було закладено в основу роботи ООН на самому початку, «коли п'ять держав вирішили, що вони можуть бути рівнішими за інших», – говорить Куса.

Куса вважає, що запобігти анексії Криму ООН не могла, у тому числі через те, що сам «дизайн» ООН й особливо Ради Безпеки з самого початку був зроблений таким, який обслуговував інтереси п'яти постійних членів Радбезу, тому що вони мають право вето і, відповідно, імунітет від міжнародного переслідування, тиску міжнародної спільноти, санкцій тощо.

«Більшість конфліктів, у які були залучені постійні члени Ради Безпеки ООН, або не вирішуються, або неможливо ніяк відреагувати, і Рада не може нічого зробити через політизацію цього процесу», – говорить експерт.

Водночас зводити нанівець роль ООН не можна, адже резолюції, дискусії та декларації ООН є важливими для фіксування цієї історії, для міжнародного права, для країн-жертв агресії або анексії, додає фахівець, оскільки в разі зміни політичної реальності можна апелювати до цих резолюцій у міжнародних судах – чинних чи майбутніх.

«Розблокувати» роботу ООН, посиливши її ефективність, можна було б за допомогою реформування, про яке говорять вже багато років.

Президент України Володимир Зеленський також порушував це питання. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй, за його словами, має стати більш представницьким, збалансованим, прозорим та ефективним органом, і Україна готова брати активну участь у реформуванні ООН.

Куса вважає, що організація або реформується, або наслідуватиме долю своєї попередниці – Ліги Націй, або ж буде роздроблена на кілька структур.

Реформування при цьому, на його думку, має стосуватися і структури, і механізму ухвалення рішень, і інституційної ієрархії всередині, і функцій.

На думку Куси, реформа невідворотна, але залежить від політичної волі глобальних гравців і глобального балансу сил, який складатиметься поміж глобальних гравців уже в новому світовому порядку.

Інакше кажучи, від того, наскільки впливовими залишатимуться США, Китай, Індія, Росія – країни, які є ключовими гравцями на міжнародній арені, – від їхньої волі, від їхньої позиції, від їхнього місця в новій системі і буде залежати майбутнє ООН.

Матеріал подано за джерелами:

1. Корнієнко В. О. Україна в Європі і світі: Електронний навчальний посібник. URL: <https://multimedia.posibnyky.vntu.edu.ua/mm/Ukraine-EU/txt/08.html>.

2. Римар З. І., Корнієнко В. О. Що таке ООН і навіщо вона існує? *Матеріали XLIX науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ, Вінниця, 27–28 квітня 2020 р.* URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-hum/all-hum-2020/paper/view/10229>.

3. Савчук Т. 75 років ООН: чи є організація все ще ефективною? І так, і ні. *Радіо Свобода, 24 жовтня 2020.* URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/chy-ye-oon-efectyvnoyu/30906554.html>.

4. Україна та ООН. Діяльність в рамках ООН. *Постійне представництво України при ООН.* URL: <https://ukraineun.org/ukraine-and-un/>.

25 жовтня

«ДУХОВНОГО ХЛІБА ЗАВЖДИ ПРАГНУЛА ДУША КОЖНОГО НАРОДУ»

(до 85-річчя від дня народження Скуратівського Василя Тимофійовича)

*«...Я щасливий, що прилучився
до вічного джерела духовності...»*

Василь Скуратівський

Василь Тимофійович Скуратівський (1939–2005) – український письменник, учений, народознавець, видавець, журналіст, фольклорист, етнограф.

Народився 25 жовтня 1939 року на хуторі Великий Ліс Коростенського району на Житомирщині. У сім'ї було п'ятеро дітей, але живими лишилися двоє – найменший Василько та сестричка Оля. Їм випало винести на своїх худеньких плечах все, що витримувало українське село у повоєнні роки – важку роботу, безхліб'я, безправ'я... Підлітки змушені були завчасно підміняти батьків та старших братів, котрі не повернулися з війни.

Мати, Мотря Антонівна, рано постаріла – багато непосильної праці випало на її долю, чимало горя довелося пережити. Майже водночас померло три доньки, та й крутий норів чоловіка не минав безслідно. Вона ніжно любила свого синочка-мізинчика, але показувати свої почуття на людях не сміла, бо такі були звичаї. Василь дуже любив маму, часто згадував важке її життя, і коли у 1978 році її не стало, у нього розпочалась тяжка депресія – зовсім не міг працювати, не спав і постійно згадував її.

Про роль матері у своєму житті В. Скуратівський написав так: *«...без неї, моєї дорогої матері Мотрі Антонівни, не народилося б моє слово про Березиню. Її пам'яті присвячую цю книгу»*. Батько, Тимофій Якович, був дуже суворою і владною людиною, із суворими методами виховання дітей. Він вимагав чесності у всіх вчинках і сповідував, у першу чергу, заповідь «не вкради». Знаючи таку його вдачу, правління колгоспу довірило йому посаду комірника. Коли малий Василько приніс із колгоспного поля додому кілька колосків, батько провів його через усе село, б'ючи лозиною, щоб запам'ятав на все життя, що чужого брати не можна, навіть коли сам не маєш чого їсти.

Деякі батькові вчинки Василь не міг пробачити протягом усього життя. Проте з часом, вивчаючи народні українські звичаї, він доходить висновку,

що в народній уяві вчинки та дії батька мають виконуватись беззастережно. Батько – це хребет сім'ї, мати – серце. А Василеві все життя були ближче саме сердечні емоційні прояви. Надалі, віддаючи шану батькові, третю книгу «Покуть» присвятить йому.

Василько ріс звичайним сільським хлопчиком – розбишакуватим, спритним і надто допитливим. Спочатку навчався у початковій школі у своєму селі, потім ходив до семирічки в село Мединівка, а старші класи закінчував у селі Обиходи Народицького району. У школі на запитання вчительки, ким би хотів бути, відповів: «Письменником». Вчителька не надто приязно поставилася до такої ідеї хлопця і при учнях стала називати його «пісятьель», а клас розсміявся. Цей гіркий спогад пройшов із ним через усе життя.

Проте класний керівник розгледів у ньому обдарованого учня і проклав у його душі місток між давниною і сучасним життям українців, змусив подивитися на світ та людей уважніше, вивчати та досліджувати.

І він цікавився і писав всупереч усім – бо така випала йому доля, бо не був «забитим» селюком – у старших класах був комсоргом, вільно спілкувався з працівниками районної газети, часто бував у райкомі комсомолу, приносив односельчанам книги із бібліотеки, розповсюджував газети, ходив на вечорниці, самотужки навчився грати на гармошці.

Світогляд Василя Скуратівського формувався в часи найбільш цинічного і масштабного винищення більшовиками української нації. Кривавий терор, який було поставлено в основу державної політики, не обминув і родину Скуратівських. Його дядька Гната за національно-патріотичні погляди було заарештовано і в 1938 році розстріляно. Події тих часів вплинули на формування національної свідомості юнака, виховали і зміцнили його волю та спонукали до натхненної копіткої праці на відновлення незалежної України.

Своє багатолітнє творче життя Василь Тимофійович присвятив дослідженню історії свого народу й роду, вивченню його звичаїв, традицій, обрядів, життєвих правил, пізнанню багатющої духовної культури наших предків. Родом митець із Полісся, тому найбільше досліджував саме свій рідний край, обряди, звичаї, культуру поліщуків, яких раніше називали древлянами.

У 1959 році Василь закінчив десятирічку в сусідньому селі Обиходах, працював редактором у Народицькій та Олевській районних газетах. У зв'язку з певними обставинами вирушив до Сибіру: працював у тайзі, потім журналістом в Усть-Куті. Через два роки повернувся в Україну, працював журналістом в рідному Поліссі.

У 1964 році В. Скуратівський отримує диплом московської заочної школи журналістики, а в 1967 стає студентом заочного відділення

факультету журналістики Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка. Навчання поєднує з журналістською практикою, яка постійно пов'язана з активним спілкуванням, тож у його архіві з'являються все нові й нові записи про колективізацію, війну, голодомор, партизанщину. На основі цих матеріалів був упорядкований збірник «Легенди Полісся».

Згідно з пропозицією головного редактора журналу «Народна творчість та етнографія» О. Дея, Василь Скуратівський працює на посаді редактора етнографічної тематики. Робота в журналі тривала майже 30 років.

У 1970 р. розпочинає публікувати народознавчі статті, готує монографію про українське пасічництво. Близько 1000 публіцистичних і наукових статей у газетах, збірниках та журналах – свідчення неабиякої працездатності і таланту письменника. Часто дослідник використовував псевдонім Василь Древлянський.

Після закінчення університету в 1971 р. Василь Скуратівський працював у районних та обласних газетах, чимало їздив по країні, збирав фольклорні та етнографічні матеріали. Вагомий внесок у народознавство зробив Василь Тимофійович своїми працями, що були надруковані в книгах-збірниках «Отчий край», «Етнографія Києва і Київщини: традиції і сучасність», «Культура і побут населення України», «Полісся: матеріальна культура», «Древляни». Його фольклорні записи використовували упорядники багатотомного фундаментального академічного видання «Українська народна творчість».

Василь Тимофійович постійно виступає на радіо і телебаченні. Від 1983 р. друкує праці в періодичних виданнях у рубриках «Зелене полум'я сосни», «Біля чистих джерел», «Роду нема переводу», «Обереги пам'яті» та ін., розповідає про звичаї і традиції українців, народну медицину. Ці публікації мали нечуваний успіх, люди відкривали для себе незнану Україну, її звичаї, традиції, обряди... Тексти були подані дохідливою мовою, легкі для читання і сприйняття, читачі дякували авторові і пропонували видати книжку за цими матеріалами. Деякі прихильники вирізали статті і робили книжечки, які передавали з рук в руки, вони мали неоціненне значення для духовності.

1987 року виходить книга «Берегиня», яка витримала не одне видання і викликала хвилю зацікавлення народознавством у країні. Далі виходили у світ інші книги: «Покуть», «Погостини», «Святвечір», «Місяцелік», «Русалії», «Кухоль меду», «Я сам про себе розкажу» та інші. Всього за життя письменника було видано понад 20 книг.

Саме Василю Тимофійовичу Скуратівському вдалося настільки захопити і переконати громадськість у вивченні народознавства України, що вже у вересні 1989 року воно його ввели на державному рівні в навчальні програми як окремий предмет. Міністерство освіти в рамках експерименту спочатку запровадило уроки народознавства у Гнідинській середній школі,

що на Київщині. Тут же було відкрито шкільний етнографічний музей «Берегиня». Із книг В. Скуратівського «Берегиня», «Погостини», «Дідух», «Святвечір» та ін. і розпочалося вивчення народознавства, виховання підростаючого покоління на кращих традиціях народної моралі, етики, культури. Ці книги – безцінний скарб і твердиня українського народу, написані з любов'ю і талантом.

Василя Скуратівського все частіше стали запрошувати українські громади Чикаго, Нью-Йорка, Оттави, Едмонтону на зустрічі з діаспорою. І скрізь його палке слово знаходило відгук у серцях щирих патріотів України, тих, кому болить її доля, хвилює минуле і прийдешнє.

Василь Скуратівський був одним із організаторів фестивалів: «Котилася торба» (дитячі ігри), «Коляда» (новорічні та різдвяні традиції), «Берегиня» (міжнародний фестиваль фольклору).

У вересні 1989 року з групою вчених-фахівців він організував і провів перший етап тривалої науково-пошукової експедиції «Чумацькими шляхами». Це було корисно і дуже цікаво, адже нащадки запорізьких козаків – чумаки, поволі простуючи неозорими землями України, багато бачили та чули. Експедиційники зібрали неоціненні матеріали і побували в 4-х областях України. За матеріалами експедиції було знято фільм «Чумацькими шляхами».

Особливо цікавило вченого рідне Полісся, де під його керівництвом був проведений найбільш результативний етап цієї експедиції. Свій рідний край В. Скуратівський дуже цінував і протягом всього життя беріг любов до земляків, своєю працею збагатив національну культуру і залишив яскравий слід в його історії. Він узагальнив матеріал, що відображає своєрідність поліської культури, відтвореної в народній архітектурі унікальних осель, рушниках, рукомеслах, витинанках, рослинах-оберегах, обрядах і звичаях, які свідчать про обдарованість земляків, чия історія і культура невідривні від духовного українського світу в цілому. На основі матеріалів, які були зібрані під час експедиції теренами Волинського Полісся, було видано науково-популярне видання «Неоліт Волині» в 2-х частинах.

У 1990 р. було вирішено зробити експедицію постійно діючою та охопити всі регіони України. До складу експедиції залучали студентів філологічних та історичних факультетів, збільшили кількість учасників. За десять років чумакування Скуратівському і компанії вдалося здійснити мрію – охопити дослідженням всі регіони України.

Серед вітчизняних етнографів Василь Скуратівський був і залишається постаттю першорядною. Багатогранність інтересів вченого була дивовижною – це історія, етнографія, народознавство, фольклористика, літературознавство, мистецтвознавство, державознавство тощо.

Щасливе поєднання в особі Скуратівського таланту художника слова та вченого-етнографа дало можливість привернути увагу громадськості до сучасної обрядовості. Та чи не найбільшою заслугою письменника і вченого є те, що він своїми публікаціями сприяв введенню в шкільні програми курсу народознавства. Однак найважливішими його досягненнями в українському народознавстві є окремі видання. Серед них особливе, етапне місце у творчій біографії автора посідає «Берегиня» (1987). Завдяки цій книзі українець відкрив себе, знайшов ще раз. Ця книга – розповідь про український народний побут, звичаї, що склалися, випробовувались на міцність протягом багатьох століть. Любов до рідної землі, повага до батьків, чесної праці, порядності у взаєностосунках – ось лейтмотив цих роздумів. Любити землю і працю на ній, «бо без цього не буде щастя нам і дітям нашим ні на якій планеті», любити і берегти свій рід, мову і пісню, бо без них ми перетворимось на духовних жебраків – ось чому вчить книга. «Посвіт» – друга книга автора, логічне продовження і доповнення «Берегині» (1989). Ці дві книги принесли найбільше визнання і популярність їхньому авторові.

Оскільки поодинокі публікації в пресі не давали змоги оприлюднити весь зібраний унікальний матеріал, було вирішено створити власний друкований орган, де можна було б публікувати зібране та легко і популярно донести його до читача. Так Василь Скуратівський започаткував народознавчий часопис «Берегиня», де він друкує багато своїх матеріалів, а також залучає до друку багатьох талановитих дослідників, як досвідчених так і молодих. Проте часопис «Берегиня» довго не видавали, і лише завдяки Ліні Костенко, яка наполягала на виданні «Берегині», та спонсорам перший номер часопису побачив світ у 1992 році. Його розповсюджували через мережу аптек «Зелена аптека» та Український центр народної творчості.

Часопис «Берегиня» після виходу двох примірників опинився перед загрозою закриття – не вистачало коштів, і тираж не розкуповували. Життєві шляхи звели Василя Тимофійовича з лікарем-травником і поеткою Наталією Зубицькою, яка взялася спонсорувати журнал та видання нової книги В. Скуратівського «Святвечір». Вона кілька років опікувалася виданнями, надавши можливість автору займатись підготовкою до друку нових матеріалів. У ці роки він пише про «червоний терор», колективізацію, співпрацює з РУХом, бере участь у Всесвітньому конгресі українців, їздить з лекціями не тільки по Україні, а й на запрошення діаспори з США, Канади, Франції. Це був найплодовитіший період в його житті та творчості. Писати можна було про все, і зацікавлення читачів було високим.

Під керівництвом В. Скуратівського як головного редактора у світ вийшло 23 номери «Берегині». Він був її засновником, на його плечі, по суті, лягли всі турботи цього єдиного народознавчого видання в Україні. Воно стало духовним і культурним надбанням нашого народу. З «Берегинею» він

ішов до людей, мандруючи, як філософ Сковорода, Чумацькими шляхами, сумлінно по крихті збираючи українські самоцвіти: пісні, приказки, бувальщини, легенди... Навіть важко перелічити всі народознавчі теми, до яких доклав невсипущу енергію і талант, віддав тепло своєї щирої душі, знання і натхнення маестро. У цій багаторічній праці – власні спостереження, багатий власний досвід і давні традиції українців, що збереглися в усних переказах і писемних джерелах. У них, як у краплині сльози, віддзеркалена доля нашої багатостраждальної нації. Це видання – найважливіше досягнення в українському народознавстві, один із духовних провісників боротьби кінця 1980 – поч. 1990-х років, який завершився розпадом СРСР і проголошенням Незалежності України 24 серпня 1991 року. Для виходу в світ цієї книги авторові довелося подолати тривалий опір зманкрутілих колаборантів імперії.

Не забуває Скуратівський і про наймолодших своїх читачів, докладає всіх зусиль, «щоб діти стали народом». Його третя книга «Погостини» (1988) розрахована саме на них. Четверта книга «Покуть» (1992) присвячена пам'яті батька Тимофія Яковича. Книга містить народознавчі матеріали про знаменні віхи людського життя, давні українські звичаї і обряди, знайомить з багатьма питаннями духовної і матеріальної культури українців. Продовженням творів «Берегиня» та «Посвіт» є книга «Місяцелік» (1993). Автор зібрав багатющий матеріал про походження назв українських місяців та пов'язані з ними численні прислів'я і приказки, зразки завбачень погоди, народні і релігійні свята з поширеним їх датуванням, а також розвідки про найцікавіші обряди. Потім з'явилися «Дідух» (1995), книга оповідей-досліджень про 100 найосновніших свят народу – «Святвечір» (1994) у двох томах, «Русалії» (1996), «Кухоль меду» (2000).

Не можна не відзначити окремо цілісної підсумкової енциклопедичної праці з української дохристиянської міфології «Русалії», у якій Василь Скуратівський намагається відтворити, іноді через своє власне бачення, дохристиянську міфологію українців, описати найдавніші міфологічні вірування, обряди, народну символіку.

Василь Тимофійович пройшов сотні верст рідною Вітчизною. Від хати до хати його зошит повнився записами, а потім – невтомна праця. Результати невтомної праці осіли в 20-ти книгах, остання, 21-а, яка мала назву «Я сам про себе розкажу» з'явилась, коли автора вже не стало. На його книгах, без перебільшення, виховане ціле покоління українських патріотів. Герої прози – реальні люди, на чию долю випали страждання Голодомору, лихі випробування у повоєнні роки та зберегли в собі питомі риси українців – доброту, мудрість, співчуття, віру, взаємодопомогу, шанування свого роду.

Творчий доробок В. Скуратівського великий. Проте він ніколи не зупинявся на досягнутому. Опрацьовував нові архівні матеріали,

продовжував писати статті. Учений часто зустрічався з молоддю, збираючи великі студентські аудиторії. Завдяки популяризації своїх ідей у багатьох навчальних закладах країни, у тому числі в Житомирському педагогічному університеті імені І. Франка, читають курси народознавства, етнографії, створено народознавчі кабінети. Василя Тимофійовича запрошували управлінські громади Чикаго і Нью-Йорка, Оттави й Едмонтон. І скрізь його палке слово знаходило відгук у серцях щирих патріотів України, тих, кому болить її доля, хвилює минуле і прийдешнє. Він плекав надію провести на Житомирщині комплексну науково-дослідну експедицію.

В останні роки Василь Тимофійович плідно співпрацював із видавництвом «Техніка». Тут побачили світ останні за його життя книги – «Український народний календар», «Я вас, бджоли, благословляю...».

Над виходом книги «Кухоль меду» Василь Скуратівський працював майже 30 років а через п'ять років побачила світ книга «Я вас, бджоли, благословляю...». У них – історія українського бджільництва, рекомендації та рецепти кулінарії, народного лікування, поради щодо медозбору та медоваріння. У цих корисних книгах виділено цікаві розділи: «Сама себе уславила», «Де бджола, там і людина», «Подвижники батуринських шкіл бджільництва», «Нема саду без пасіки, а плодів – без бджіл» та ін. На теми бджільництва автор опублікував понад 60 статей.

З огляду на величезні напрацювання особистість В. Т. Скуратівського – велична і видатна. Його праці принесли йому славу. У нього було ще багато планів і цікавих задумів. Серед інших – створити власну школу молодих дослідників, які б гідно продовжили започатковану ним справу.

Проте плани, на жаль, залишились нереалізованими. 16 грудня 2005 року Василь Скуратівський помер.

У Музеї народної архітектури і побуту в Києві, у будинку, який представляє сучасну Житомирщину, відкрили меморіальну кімнату Василя Скуратівського. В його особі гармонійно поєднувалися науковець-етнограф і журналіст-популяризатор. Тому його творчий доробок залишиться безцінною спадщиною і для наступних поколінь.

Мудрі слова Василя Скуратівського виражають та узагальнюють духовну правду і надовго запам'ятовуються:

- *«Бережімо, як зіницю ока, незрадливу колиску материзни – рідну оселю, народну пам'ять, народну мораль, бо втрата їх приведе до повного виродження і етнічного самознищення, а ми ж мусимо знати, хто ми і чії ми діти».*

- *«Українські жінки – гарні, кров з молоком! Це наші справжні берегині роду, вони мають сильне коріння – вони народять сильну націю».*

- *«Духовного хліба завжди прагнула душа кожного народу».*

• *«Кожному народові нашої планети бібліотека відводить окрему серію книг, з яких люди глибше пізнають землян, знайомляться з їхнім життям, звичаями, побутом».*

• *«Кожен день треба щось дозбирувати, щось вивчати, адже коли відходить людина й забирає навечно якусь рідкісну пісню, то її вже ніколи ніхто не знатиме, ніхто не заспіває. А це ж багатство нашого народу».*

• *«Читаймо, вивчаймо свята українців! Відроджуймо у своїх оселях духовні скарби нації».*

• *«Важливо все зберегти. Все з часом стане цінним для нашої культури, нащадків нині суцих і прийдешніх».*

За журналістську та літературну діяльність В. Скуратівський був нагороджений преміями: «Золоте перо» імені Миколи Островського, Всеукраїнською премією імені Павла Чубинського, міжнародними преміями «За сприяння українській культурі» (Клівленд, США) та фундації Антоновичів (Нью-Йорк). А з 2007 р. родина Скуратівських та журнал «Берегиня» започаткували премію ім. В. Скуратівського за найцікавіший народознавчий матеріал для молодих українських дослідників. На неї можуть претендувати молоді науковці віком до 40 років, які подадуть на адресу журналу народознавчий матеріал, що ніде не оприлюднювався.

Матеріал подано за джерелами:

1. Із життя мого народу: краєзнавча розвідка до 85-річчя від дня народження Василя Тимофійовича Скуратівського / КЗ «Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича» Житомирської обл. ради; уклад. З. Димарчук, ред. Г. Врублевська. Житомир, 2024. 14 с. URL: <http://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/%D0%A1%D0%BA%D1%83%D1%80%D0%B0%D1%82%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9.pdf>.

2. Скуратівський Василь Тимофійович: Біографія. *Бібліотека Української Літератури. Біографії.* URL: <https://www.ukrlib.com.ua/bio/printit.php?tid=13404>.

3. Скуратівський Василь Тимофійович. *Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олега Ольжича.* URL: <https://www.lib.zt.ua/ua/outstanding/node/241>.

ДЕНЬ УКРАЇНСЬКОЇ ПИСЕМНОСТІ ТА МОВИ

*Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно й ненастанно
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде. Вірно і слухняно
Нехай вона щоразу служить вам,
Хоч і живе своїм живим життям.*

М. Рильський

9 листопада 1997 року, на підтримку ініціативи громадських організацій та з урахуванням важливої ролі української мови в консолідації українського суспільства, Президент України видав Указ № 1241/97 «Про День української писемності та мови». За православним календарем – це день вшанування пам'яті Преподобного Нестора Літописця. Дослідники вважають, що саме з Нестора Літописця – основоположника давньоруської історіографії, першого історика Київської Русі, послідовника творців слов'янської писемності Кирила та Мефодія – і починається писемна українська мова.

Під час повномасштабної війни, яку розпочала росія проти України, українська мова – не тільки ознака національної ідентичності та громадянської позиції, а й інструмент боротьби з ворогом. Боронити свою країну від агресора можна не лише зброєю, а й словом. Слово «паляниця» вже стало одним із мовних символів цієї війни. Паляниця – це не лише плесканий хліб із пшеничного борошна круглої форми, це ще й шиболет –

лінгвістичний термін, який означає характерну мовну особливість, за якою можна впізнати людину, для якої та чи інша мова не є рідною.

Згідно з Указом Президента України №455/2023 від 28 липня 2023 року, День української писемності та мови тепер відзначається 27 жовтня. Це пов'язано з переходом Православної церкви України (ПЦУ) та УГКЦ на новоюліанський календар.

Недарма українську мову називають солов'їною, адже вона багата на епітети. Безумовно, мова для народу є його скарбницею, живою схованкою людського духу. Рідна мова утворює невидимий зв'язок між усіма поколіннями – минулими та майбутніми. Навіть коли українську мову намагалися витіснити, народ завжди зберігав та відстоював право розмовляти своєю мовою. Українські поети, художники, політичні діячі у всі часи намагалися зберегти та популяризувати рідну мову. З року в рік наша мова збирає все більше справжніх прихильників.

Українська мова є однією зі слов'янських мов. Необхідно наголосити, що наша мова походить від єдиного праслов'янського кореня, а не від міфічної давньоруської мови, яка нібито розділилася на три мови – українську, білоруську та російську. Процес формування української мови розпочався в 6 ст. і тривав до 16 ст. У її становленні брали участь не лише слов'янські племена, але й іраномовне та тюркомовне населення. Так, візантійський дипломат Пріск Панійський в описі звичаїв гунів, які мешкали в тому числі на території України, згадує слова «мед» та «страва».

На думку вчених, виразні протоукраїнські особливості лексики сформувалися ще до 11-12 століть. На стінах Софійського собору можна прочитати графіті (написи) староукраїнською мовою. Наприклад, у фразі «Господи помози рабу своєму Павлови» ім'я завершується у типово українському давальному відмінку.

Після занепаду Київської держави для української мови настали важкі часи. Але найбільших утисків вона зазнала у московській державі та російській імперії. Ще в 1627 році за наказом московського царя вперше було спалено книги, надруковані в Україні. У 1720 році Петро I взагалі заборонив книгодрукування українською мовою. Крім того, в освітніх закладах заборонялося викладання українською, а в церквах – виголошення проповідей. Очевидно, що всі ці кроки призвели до загальної неграмотності і неосвіченості українського населення.

Попри це справою популяризації мови зайнялася українська інтелігенція. Творцем сучасної української мови став дипломат Іван Котляревський, автор творів «Енеїда» та «Наталка Полтавка», які постали на основі живої народної мови. Трохи згодом Тарас Шевченко довів своєю поезією, що українська мова нічим не поступається іншим мовам.

Кожна людина може знати декілька мов, цікавитися іншими культурами, але тільки рідна мова торкається глибини душі. Вона спроможна надати відчуття єдності з своїми нащадками, своєю родиною, національністю. Вшановуючи та розповсюджуючи мову, українці відстоюють не тільки свої власні інтереси, а й інтереси власної держави. Мова є, була і буде для українців символом свободи. Рідна мова є своєрідним психокодом. Розмовляючи українською, ми запускаємо у підсвідомості етнокоди, що надихають та вказують правильний шлях.

Важливим фактором залишається «чистота» мови. Мова не є сталою, а розвивається разом із народом, тому важливо, щоб освітяни, сучасні газети, журнали, теленовини та радіо транслювали правильну українську мову.

Заснування Дня української мови – це не лише проголошення благородної мети, а й справжня настанова нам, українцям, шанувати рідне слово, любити рідну мову і вивчати її протягом усього життя!

Цікаві факти про українську мову:

- Рекордсменом серед перекладених літературних творів є «Заповіт» Тараса Шевченка. Починаючи з 1845 року, його перекладали на різні мови 147 разів.

- Точно сказати, коли зародилася українська мова, складно. За даними вченого Василя Кобилюха, українська мова сформувалася ще в X–IV тисячоліттях до нашої ери й походить із санскриту.

- Перші українські слова були записані в 448 році нашої ери. Тоді візантійський історик Пріск Панійський перебував на території сучасної України в таборі володаря Аттіли, який згодом розгромив Римську імперію, і записав слова «мед» і «страва».

- Українська мова найбагатша на зменшувальні форми. Зменшувально-пестливу форму має, як не дивно, навіть слово «вороги» – «воріженьки», що зустрічається в сучасному гімні. Хоча слід зазначити, що у версіях вірша 1862 та 1865 року ще вживалося «вороги».

- Найбільш уживаною літерою в українській абетці є літера «п»; з неї також починається найбільша кількість слів. Літера «ф» – найменш уживана.

- Українську офіційно визнали літературною після видання «Енеїди» Івана Котляревського. Тож Котляревського вважають основоположником нової української мови.

- Назви всіх дитинчат тварин в українській мові належать до середнього роду: лисеня, слоненя, курча.

- Сучасна українська мова нараховує приблизно 256 тисяч слів (за «Великим тлумачним словником сучасної української мови» В. Т. Бусела) і внесена до списку мов, які успішно розвиваються в наш час. Стрімкий розвиток в останні роки суттєво збільшив цю кількість на декілька сотень.

- Першим надрукованим букварем є «Буквар», виданий 1574 року у Львові першодрукарем Іваном Федоровим. Нині «Буквар» зберігається у бібліотеці Гарвардського університету (США).

- Найстарішою українською піснею, запис якої зберігся до наших днів, є пісня «Дунаю, Дунаю, чому смутен течеш?». Твір є пам'яткою, найдавнішим зразком живої народної мови й зразком найстарішої власне української книжної епічної поезії.

Як відзначають День української писемності та мови?

1. Із 2000-го року започатковано Всеукраїнський радіодиктант. Написати його та перевірити свої знання може кожен охочий.

2. Також в цей день стартує Міжнародний конкурс знавців української мови імені Петра Яцика, у якому беруть участь знавці української мови з 20 країн світу. Їхня загальна кількість складає приблизно 5 млн чоловік. Переможці не тільки отримують похвальні листи та грамоти, а й фінансову винагороду.

3. В освітніх закладах, громадах, наукових установах проводять святкові заходи, круглі столи, вікторини. У всіх куточках країни проходить нагородження всіх, хто займається популяризацією української мови.

Матеріал подано за джерелами:

1. <https://www.dilovamova.com/index.php?page=10&holiday=282&year=2024>.
2. <https://daytoday.ua/podiya/den-ukrainskoi-pysemnosti-ta-movy/>.

Методичні матеріали
(електронне видання)

Лагдан Світлана Петрівна

ВІСНИК КУРАТОРА

**№ 78
(вересень)**

Комп'ютерна верстка С. П. Лагдан

Український державний університет
науки і технологій

вул. Лазаряна, 2, Дніпро, 49010